Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 8. KOLOVOZ 1940. GOD. VIII.

Izlazi mjesečno. – Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA
BROJ 8. GOD. VIII. KOLOVOZ 1940.

Prof. dr. Eugen Sladović: (Nastavak)

SREDNJI STALEŽ, NJEGOVO ZNAČENJE, KULTURNA I SOCIJALNA VAŽNOST SA STAJALIŠTA KOMUNALNE POLITIKE

Često se postavlja i pitanje, da li su primjerice trgovci, obrtnici, (rukotvorni obrtnici) i niži činovnici »gospoda« ili »puk«, pri čemu se u pravilu među »puk« ubrajaju seoski stanovnici i mjesni radnici, a u »gospodu« inteligencija,[79]) koja obuhvaća društvene slojeve, koji su imućni (žive u određenom blagostanju), odnosno koji se ističu po rodu.[80])

Obzirom na općenito formiranje društvenih klasa razlikuju se u teoriji staleži i klase u užem smislu. Pod klasom u užem smislu razumijevaju se interesne zajednice, koje se osnivaju pretežno na ovisnosti ili razlici posjeda, a uglavnom su ekonomskog značaja. No pošto je privredan život temelj za razdiobu dohotka i organizacije izobrazbe i kulture, pripada klasnom poretku važnost, koja daleko premašuje ekonomski sektor narodnog života tako, da in ultima linea pretstavlja moderni socijalni poredak.

2. Građanstvo. Radništvo. Srednji stalež. Statistički podaci.

(1) Sa stajališta socijalne strukture pripada u suvremenom društvu pored seljaštva naročita važnost građanstvu i radništvu. Pošto su ove socijalne skupine povezane iznose se neke glavne napomene o njima.

Dok je prijašnje društvo sastojalo od plemstva, svećenstva, građanstva i ostalog pučanstva (seljaštva i druge društvene klase), razvio se u XIX.

[79]) K. Galla: L. A. Blaha o problemi inteligence (Pocta I. A. Blahovi k šedesatym narozeninam. Prispevek k dejinam česke sociologie. Brno, 1939., str. 52).

[80]) Boček Leonard: Jsou obchodníci, živnostníci, řemeslníci, nižší úředníci »pány« či »lidem«? (Sociologicka Revue. Ročnik XI. Čislo 1.—2. Praha, 1940., str. 73. i sl).

stoljeću, nakon odstranjenja staleških privilegija, pojam građanina. Za to novi ustavi, — napose demokratski ustavi, — poznaju u modernoj državi samo građane (građanstvo) kao jedini stalež po rođenju. No time nije podjedno uklonjeno i društveno diferenciranje, jer se moderno građanstvo dijelili privredno i socijalno u različite društvene slojeve. Napose se govori o velegrađanstvu, srednjem građanstvu, malograđanstvu i drugim društvenim klasama (radništvo, proletarijat). U ovu shemu uvršćuju se i pripadnici seoskog pučanstva (seljaci, mali zemljišni posjednici). U velegrađanstvo ubrajaju se veliki zemljovlasnici (plemstvo), veleindustrijalci, veletrgovci, bankari, bankovni ravnatelji, najviši državni i samoupravni činovnici zajedno s ostalim bogatašima i kapitalistima. U srednje građanstvo spadaju svi oni slojevi, koji se u pravilu ubrajaju u srednji stalež, a u malograđanstvo maleni samostalni, inokosni trgovci, gostioničari, manji činovnici i namještenici.

U literaturi, koja se bavi socijalnim pojmom srednjeg staleža, razlikuje se prema novijem socijalnom razvitku stari srednji stalež, u koji spada maloobrtnički, samostalni obrtnički, trgovački i industrijalni stalež, od novoga srednjeg staleža, koji uključuje činovnike, namještenike i slobodna zvanja. Na taj način pokriva se pojam srednjeg staleža uglavnom s pojmom građanstva.

Sociološko promatranje pojma građanstva ne smije previditi značajnu činjenicu, da se danas često pridaje atribut »građanski« kao oznaka različitih privrednih, političkih, intelektualnih ili umjetničkih sadržaja, dok je istovremeno u modernoj literaturi taj pojam mnogo slabije znanstveno obrađen, nego primjerice pojam proletarijata. To dovodi do nesporazumaka, pa se za to često govori o građanstvu i tamo, gdje ovo ne postoji, i ako predstavlja u sociološkom smislu realan fenomen, makar se ne mogu poreći poteškoće kod određenja njegovog značaja i socijalne atmosfere. U sociološkoj literaturi susreću se različiti pokušaji, kojima se nastoji odrediti pojam građanstva.[81]) Velike diferencije, koje opstoje kod različitih znanstvenih stajališta o pojmu građanstva, pokazuju po sebi, da socijalna tvorba, koja se označuje tim nazivom, predstavlja kompliciranu društvenu pojavu. Sociološko razmatranje pojma građanstva ne može se odreći njegove historičke fundacije, a mora polaziti sa stajališta da je građanstvo opstojalo i u predkapitalističko vrijeme. Diferenciranje građanstva ne predstavlja međutim samo fenomen, koji je uvjetovan po vremenu, a rezultira iz promjena prošlosti i sadašnjosti, nego i socijalnu tvorbu, koja obuhvaća različite slojeve pučanstva određenog naroda, i koje je vršilo i vrši odlučan utjecaj na formiranje socijalnoga, kulturnoga i političkoga života svakoga modernog naroda.

[81]) Dr Alfred Meusel: Bürgertum (Handwörtehrbuch der Soziologie. Herausgegeben von Alfred Vierkandt. Stuttgart. 1931., str. 90).

Socijalni pojam »građanstvo« usko je povezan s razvitkom gradova. Historički su se Nijemci i Hrvati upoznali s gradovima u doticaju s rimskom kulturom, ali su ih kasnije formirali prema svom uređenju. Stvaranje građanstva datira od XI. stoljeća, kad se prvi put susreće izraz »građanin« (burgensis). Razvitak trgovine i obrta pogoduje postepenoj organizaciji cehova, a građanstvo ulazi sve više u politiku. Proširenje gradske općinske samouprave pospješilo je procvat građanstva, čiji je upliv naročito pojačan u XIX. stoljeću.[82])

U srednjem vijeku postali su u Francuskoj mnogi gradovi nezavisni i u njima se razvio društveni sloj poznat pod imenom burgeoisie.[83]) Taj izraz potječe etimološki od latinske riječi burgenses, što označuje stanovnika tvrđave, jer je svaki veći grad u to vrjeme bio opkoljen zidovima i utvrđen. U tim nezavisnim francuskim gradovima postao je taj društveni sloj slobodan, a njegova prava i dužnosti bila su ustanovljena. Povećanju toga društvenog sloja mnogo je doprinjeo razvitak trgovačkoga i financijalnog kapitalizma.[84]) Sličan razvitak može se pratiti kod sviju evropskih naroda. Poznata je primjerice velika važnost gradova u srednjem vijeku u Hrvatskoj.[85])

Pojam čovjeka kao društvenog bića i člana zajednice vrlo je važan za privrednu strukturu, jer se prema njemu načelo privrede ne ravna prema isključivom privatnom dobitku, nego u smislu bonum commune, koje je predstavljalo primarno privredno načelo. Na tome načelu bila je izgrađena ideja staleškog poretka po zvanju, a iz nje su izlazile mnogovrsne privredne regulativne norme i privredne mjere, koje su kasnijem liberalističko-kapitalističkí orijentiranom privrednom sistemu postale neprihvatljive, jer skučuju individualnu privrednu slobodu kretanja. Ideja zajednice zabacuje jake socijalne diferencije i traži pravednu razdiobu dobara, a suzbija svako neograničeno gramženje za dobitkom, jer je prema Sombart-u u srednjem vijeku u gradovima važila »die Idee der Nahrung« i »das Prinzip der wirtschaftlichen Selbstgenúgsamkeit, der oekonomischen Autarhibedarfsbedeckungsprinzip«. Na tim načelima bila je osnovana vanjska privredna politika gradskih zajednica u srednjem vijeku: kolikogod dopušta privredan život, nastoje se gradske općine zatvoriti od vanjskog svijeta, a preko gradskih vrata ulazi samo ono, što je prešlo strogi nadzor.[86])

[82]) G. v. Below: Bürger Bürgertum (Wörterbuch der Volkswirtschaft in zwei Bänden, Erster Band. Jena. 1911., str. 614.—618.).

[83]) Henri Sée: Histoire économique de la France. Le moyen âge et l' ancien régime. Paris, 1939., str. 65. i sl.

[84]) Dr Žujović Milan: Srednji društveni slojevi. (Biblioteka Politika i društvo: Broj 19. Francuska 14. VIII. 1938. Beograd, 1938., str. 26).

[85]) Josip Horvat: Kultura Hrvata kroz 1000 godina. Zagreb, 1939., str. 310. i sl.

[86]) Josef Löffelholz: Geschichte der Betriebswirtschaft und Betriebswirtschaftslehre. Stuttgart, 1935., str. 66.

Što jače prodire u sadašnjosti ideja zajednice u privrednu i duhovnu kulturu i što dublje prodire u mišljenje i osjećanje ljudi, to je zanimljivije promatrati i shvatiti epohu srednjeg vijeka. Prije nekoliko decenija, — u vremenu cvata izrazitog liberalizma, — spominjao se srednji vijek kao tamna epoha besmislenih zabrana i običaja, dok se sad traži spojnica između tadanjega i sadanjega idejnog svijeta. Cehovski privredni sistem nastao je postepenim odcjepljenjem obrtnika od feudalne vlasti i koncentracijom trgovine i svakovrsnog rada u većim naseljima (tržištima, gradovima). Gradovi u srednjem vijeku imaju u pravilu značaj manjih naselja, koja u svojim zidinama uključuju većinom oko 5000 žitelja, a razvila su se kao središta određenoga autarknoga privrednog kruga sa svojim vlastitim kućanstvom kao zajednički živi organizam. Za to razjašnjuje Ferdinand Tönnies[87]) biće grada u srednjem vijeku živim pojmom zajednice (die Gemeinschaft) pod kojom razumijeva realan i organički život, a predstavlja trajan i pravi zajednički život, dok je društvo idealna i mehanička tvorba privrednog značaja tako, da nam se zajednica prikazuje kao živi organizam, a društvo kao mehanički agregat i artefakt. Grad u srednjem vijeku nastupa kao čuvar zajedničkog mira i poretka, a podjedno djeluje i kao organizator rada prema vani i prema unutra, s tendecijom ožitvorenja sistema zadovoljstva. Pored gradova u srednjem vijeku sankcioniran je bio prema Tomi Akvinskom idejom zajednice »eum bonum commune sit proprio praeferendum«, pošto je čovjek dio zajednice.[88])

U srednjem vijeku opstojali su ovi glavni društveni slojevi i to: plemstvo (svjetovno i duhovno), građanstvo (u prvom redu obrtnici i trgovci) i velika množina podložnoga kmetovskog naroda.[89]) U sadanjoj epohi novčane i kreditne privrede pripada pored seljaštva naročita važnost dvjema velikim društvenim skupinama ili slojevima, i to kapitalističkom sloju i proletarskom ili radničkom sloju.

(Nastavit će se)

87) Ferdinand Tönneis: Gemeinschaft und Gesellschaft, Berlin, 1922., 5. Auflage. Str. 35.

88) Thomas Aquino: Summa theologica. I., II., quaestio 96, art. 4.

89) Dr Andrej Gosar: Razprave o družbi in družabnem življenju. Ljubljana, 1932.

Ivan Ulčnik: (Nastavak)

JOSIP BARUN NEUSTÄDTER

»Manuscript« predočuje Neustädterova sjećanja na Jelačićeve Nove Dvore. U toj brošuri on se iskrenim osjećajem izražava o svojoj drugoj domovini. I ako je po rođenju stranac, Neustädtera zabrinjuje sudbina Hrvatske.

Razočaranja koja su stigla dobrog mu prijatelja bana Jelačića, u doba kada je mislio da će Hrvatima izvojštiti ono, što su oni vjernošću i junaštvom zaslužili, ozbiljno su se dojmila Neustädtera. U takovom raspoloženju Neustädter je odlučio da sam pođe u borbu za prava hrvatskoga naroda. On kao časnik u toj borbi odlaže mač i želi se prihvatiti varave politike.

Nakon poraza austrijske vojske kod Solferina 1859, započe u austrijskoj carevini svitati ustavno jutro. Car Franjo Josip I. konačno se odluči da svojim narodima dade toliko željna politička prava. 20 listopada 1860 osvane poznata listopadska diploma kao temelj daljnjeg političkog razvitka austrijskih naroda. Sazvan je Hrvatski Sabor koji je 15 travnja 1861 otvorio grof Ivan Nep. Erdödy kao najstariji veliki župan varaždinski. Članovi Hrvatskoga Sabora bili su izabrani zastupnici naroda, te banski pozvanici, to jest članovi visokog plemstva, koji su boravili na području Hrvatske i Slavonije, a posjedovali su po zakonu određeno imanje. Barun Neustädter odluči da kao velikaš sudjeluje u radu Hrvatskog sabora. U tu je svrhu upravio molbu preko županije zagrebačke na Sabor, da mu se njegovo velikaško pravo uzakoni. Molba glasi:

»Visoki Sabore!

Potpisani moli visoki Sabor da ga obzirom, što već preko 30 godinah u trojednoj Kraljevini obitava, i nepokretna dobra posjeduje i što već njegov otac Mihael godine 1820 radi svog prastarog ugarskog plemstva po c. kr. apost. Veličanstvu Franji I u stališ barunah uzvišen biaše — za ustavnog velikaša pripoznati blagoizvoli. Baronski diplom podpisatoga nalazi se kod njegovog brata Juraja baruna Neustädtera ovdje u Zagrebu i može se svako vrieme uviditi, kad bi se zahtievalo. U Zagrebu 18 svibnja 1861 Josip barun Neustädter c. k. podmaršal«. (Kušlan-Šuhaj: »Saborski Spisi« svez. II, strana 67).

Na saborskoj sjednici 19 kolovoza 1861 pročitao je saborski bilježnik Ivan Vardian predstavku županije zagrebačke da se velikaši: Josip barun Šokčević, grofovi: Gjuro i Antun Jelačić, Miroslav Kulmer i Julio Janković, baruni: Mirko i Metel Ožegović Josip Neustädter, Dragojlo i Slavoljub Kušlan, kao velikaši trojedne kraljevine uzakone i zaprisegnu. O tom

predmetu razvila se zanimiva rasprava, koja prikazuje novo shvaćanje o pravima povlaštenih velikaških staleža.

Zastupnik Avelin Čepulić uzima riječ i kaže, da je protiv prijedloga zagrebačke županije, jer je protiv svega što se protivi duhu vremena. On je u načelu, da se prijedlog zabaci. Ako Sabor molbu molitelja ipak uvaži, Čepulić predlaže da molitelji za to uplate potpunu taksu od 2000 dukata.

Barun Dragojlo Kušlan kao jedan od molitelja uzima riječ i kaže da je županija molbe velikaša preporučila zato, jer je htjela Saboru dati priliku da svoje pravo vrši, koje već od vladanja carice Marije Terezije nije izvršavao. Povlastica velikaša da u saboru sjede je privremena, pa će prestati kada sabor bude kao jedna komora. Barun Kušlan se konačno za svoju osobu odriče preporučnog prijedloga županije zagrebačke.

Sabor prihvaća prijedlog peticijalnog odbora, da se grofovi: Gjuro i Antun Jelačić, Miroslav Kulmer i Julio Janković, baruni: Josip Šokčević, Mirko i Metel Ožegović ne mogu u zakonik trojedne kraljevine uvrstiti, jer su na svoja dostojanstva povišeni po nekrunjenom kralju, što se protivi članku III iz godine 1790. Ovi velikaši dobili su staleške naslove od cara i kralja Franje Josipa I u apsolutističko doba, dakle u vrijeme kada kralj nije bio krunjen krunom Sv. Stjepana.

Za Josipa baruna Neustädtera, te barune Dragojla i Slavoljuba Kušlana zaključeno je pod čl. LXXI da će se uvrstiti u zakonik velikaša trojedne kraljevine, čim se pred saborom iskažu da su barunsku čast stekli po zakonito okrunjenom kralju. (Saborski zapisnik godine 1861 strana 665).

Zakonski članak LXXI nije zadobio kraljevu sankciju. U kasnije doba Neustädter nije pokazao više volje zatražiti uzakonjenje barunskog naslova da tako postane članom hrvatskog Sabora. On se je svim marom dao na rad oko postave spomenika bana Jelačića, što smo već u prijašnjem broju opisali.

»Agramer Zeitung« od 1 i 2 veljače 1867 donašajući nekrolog Josipa baruna Neustädtera, ističe, da je od 1861 u tihom radu pratio razvitak tadanje politike, a naročito je bio protivnik saveza sa kraljevinom Ugarskom. Tečajem godine 1861—1863 pisao je barun Neustädter više političkih članaka u »Agramer Zeitungu«. Ti su članci u javnosti bili dobro primljeni jer su odisali domorodnim duhom. Neustädter kao carski časnik preporučivao je Hrvatima savez sa Austrijom, bojeći se da će ih savez sa Mađarima staviti u podređeni politički položaj. Kasniji događaji dali su Neustädteru pravo.

»Narodne Novine« od 12 lipnja 1863 javljaju, da je kardinal-nadbiskup Haulik od baruna Neustädtera kupio za 250 forinti zbirku knjiga sastojeću od 700 svezaka, koju je poklonio Narodnoj knjižnici.

U posljednjim godinama života o barunu Neustädteru malo se čulo. U mjesecu svibnju 1865 obolio je s neizlječive prsne bolesti, koja je svršila smrću, 15 prosinca 1866 u 12 sati o podne kada je Neustädter ispustio plemenuti dušu. Smrt ga je zatekla dan prije otkrića spomenika banu Jelačiću. Nesmiljeni usud smrti nije Neustädteru dozvolio da bar doživi proslavu otkrića spomenika, koje je obavljeno 16 prosinca 1866 uz sudjelovanje izaslanika cijelog Hrvatskog naroda.

Spomenuli smo, da je Neustädter imao posjed na Mlinarskoj cesti, nazvan »Schönbach«. Tu je Neustädter s obitelju stanovao u ljetu. U ono doba malenog Zagreba smatrala se je Mlinarska cesta kao kraj koji je daleko izvan grada. U zimskim mjesecima stanovao je Neustädter u Opatičkoj ulici sada broj 6, u kući generala grofa Antuna Jelačića mlađeg brata bana Jelačića. Ta je kuća danas vlasništvo njegovih kćeri Vanke i Olge grofice Jelačić, koje žive u Grazu. U tome stanu u Opatičkoj ulici Neustädtera je zatekla smrt. Odavle je i 17. prosinca 1866. krenuo sprovod na Jurjevsko groblje. Na sprovodu iskazali su vojničku počast dva odjela obadviju banskih graničarskih pukovnija, te jedan bataljun domaće Leopoldove pukovnije broj 53. Na sprovodu nošeni su barunski grbovi obitelji Neustädter. Za ovaj slučaj grbove je naslikao zagrebački slikar E. Hasse, te je zato primio 10 for.

Smrću baruna Neustädtera nestalo je posljednjeg generala hrvatske vojske iz godine 1848. Hartlieb, Nugent, Zeisberg i Neustädter činili su skupinu genarala, koji su pod vodstvom hrvatskog bana Josipa grofa Jelačića poveli Hrvate u rat protiv Mađara.

Koliko je Jelačić cijenio baruna Neustädtera svjedoči oproštajno pismo bana Jelačića, kao vojnog zapovjednika, upravljeno Neustädteru prigodom njegovog premještenja u Veronu za divizionera početkom godine 1852. U tom pismu od 1. veljače 1852. zahvaljuje se Jelačić Neustädteru za uzornu službu, više kao prijatelj nego njegov vojni zapovjednik. Jelačić u pismu naročito iztiče da je Neustädter ratnu službu u njegovoj vojsci vršio u najtežim vremenima vojne u Mađarskaj. (Agramer Zeitung« od 2. veljače 1867.)

Naknadno došlo nam je do uvida i izvorno pismo baruna Neustädtera od 24. veljače 1852. upravljeno na bana Jelačića. Pismo je pisano iz Verone, nakon što je Neustädter tamo odputovao da preuzme novu dužnost divizionera. Pismo sastavljeno je na njemačkom jeziku. Sadržaj je zanimljivo, pa ćemo ga u prijevodu priopćiti.

»Vaša preuzvišenost! Nakon napornog i neugodnog putovanja kroz snijegom pokrivena brda kod Novog Mjesta, Ljubljane i Prevalda, gdje su nam se velika putnička kola oštetila, ipak smo stigli dobro raspoloženi u Veronu. Odsjeli smo u Casa Conte Giuliani Campo Margo, gdje je prije stanovao najvojvoda. Naravno mi mali ljudi tu smo morali biti zadovoljni.

Moja supruga i njena sestra smjestile su se u njihovim odajama. One plašljive tvrde da je podneblje u Hrvatskoj mnogo blaže nego u Veroni. Naša velika prtljaga, konji i posluga stići će tekar 1. ožujka. To svakako otežčava naš ovdašnji boravak, a prouzročuje i veći trošak. Verona je poznata kao najskuplje mjesto u Italiji. Drvo se prodaje na funte kao rozine. Mome financ-ministru dižu se od skupoće kose. Podmaršal primio me kao svakog vrlo milostivo. Zborni zapovjednik te ostali časnici pokazali su se prijateljski.

Pred časnicima sam u restauraciji izjavio otvoreno da je moje premještenje u Veronu ipak jedno zapostavljanje. Kada je srce prepuno i usta govore!

Prekjučer sam sa suprugom izvršio »etiket-posjete«. Svagdje smo bili uljudno primljeni. Podmaršal i njegova gospođa pozvali su nas na ples. Taj ples bio je posljednji, ali zato najsjaniji. Ostali smo tamo do 3 sata u jutro. Među vojničkom aristokracijom, koja se je jedina isticala, bio je podmaršal grof Nobili, kojeg sam tom zgodom upitao, da li je pisac djela o ratovanju kneza Windischgrätza, na što mi odgovori da je on to djelo samo pregledao. Na plesu sam našao kapetana baruna Froelicha, koji služi u Veneciji, te je dodijeljen velikom knezu. Staro drvo može se već presaditi; ali se bojim da ću ja u talijanskoj vojsci jedva korjen pustiti. Kako Bog odredi! Samo da mi nebo uzdrži moju dobru suprugu, koja je jedina moja kućna sreća.

Mi se nadamo, da se Vaša preuzvišenost sa preuzvišenom gospođom suprugom u zadovoljstvu nalazite. Pridržite nas u dobrom sjećanju. Neka mi Vaša preuzvišenost oprosti, da Vas sa tim pismom možda uznemirujem. Ja smatram za dužnost da mog visokog zaštitnika i prijatelja izvjestim o našem sretnom dolasku u Veronu. Ujedno se tim pismom opraštam od moje druge domovine Hrvatske, te od Vas visoko poštovani gospodine Bane«.

Nakon smrti baruna Neustädtera njegovo se ime u javnosti rijetko spominjalo. »Obzor« od 25. travnja 1909. donosi vijest pod naslovom »Jurjevsko groblje«, pa među ostalim kaže i ovo: »Na Jurjevskom groblju leži Neustädter, o kom na zemlji svaljeni spomenik kaže: »Rodom Ugrin, srdcem Hrvat pravi.« Ovi redci pisani su povodom prekopavanja Jurjevskog groblja, koje je godine 1909 konačno nestalo i pretvoreno u »Perivoj Srpanjskih žrtvi.«

Pokojni ugledni hrvatski novinar Milan Grlović popraćuje prekapanje Jurjevskog groblja u Narodnim Novinama od 24. travnja 1909. člankom pod naslovom »Requiem aeternam...« Među ostalim kaže: »Jurjevsko groblje se ruši, a tko ga je nekoć poznavao u njegovu sjaju prije Mirogoja mora priznati, da ni po smrti nema ništa stalna. Moderni život traži svoje žrtve, otvara nove uvjete života. Tako će za sto godina rušiti Mirogoj«.

22 lipnja 1909 prenešeni su ostaci Helene i Josipa baruna Neustädtera na Mirogoj i sahranjeni na polju 77. Istovremeno prenešen je i spomenik koji je godine 1867 izradio zagrebački kipar i klesar Robert Streschnack iz moslavačkog granita. Za prenos ostataka pobrinuo se je nećak Helene bar. Neustädter, Ivo pl. Hervoić, tada vladin banski savjetnik. Josip bar. Neustädter bio je Ivi pl. Hervoiću krsni kum.

Na spomeniku stoji ovaj napis:

»Ovdje leži

preuzvišeni gospodin

JOSIP barun NEUSTAEDTER

c. k. podmaršal, velekrstnik ruskog reda Sv.
Stanislava sa mačevima, posednik c. k. krsta
za vojničke zasluge sa lovorovim viencem i c. k.
krsta armade i topovah, predsjednik društva
»Institut D' Afrique« u Parizu i odbora za
podignuće spomenika Jelačića bana, te prisjednik
slavne županije sriemske, preminuvši u Zagrebu
15. prosinca 1866 u 70 godini dobe svoje.

»Rođen Ugrin dušom Hrvat pravi
Dom i jezik Hrvatski proslavi«,

Zajedno s njime počiva supruga mu Jelena
barunica Neustädter rođena pl. Hervoić,
preminuvši u Mletcih 29. siečnja 1859 u
30 godini dobe svoje.

»Čista dušom angjeoske ćudi
Nosila je svu kriepost u grudi.«

Josip barun Neustädter ostavio je kćer Sofiju rođenu 28 lipnja 1856 u Zagrebu. Krštena je u župi Sv. Marka po tadanjem kanoniku Pavlešiću. Kumovali su joj hrvatski ban Josip grof Jelačić sa suprugom Sofijom.

Kada je barun Neustädter umo, Sofija je bila dijete od 10 godina. Odmah po očevoj smrti preselila se k tetki Barbari pl. Schiwitzhoffen rođenoj pl. Hervoić u Ljubljanu, gdje je njen suprug Josip[15]) služio kao okružni

[15]) Josip pl. Schiwitzhoffen potiče iz Podberja kod Wipacha u Sloveniji, gdje ta obitelj i sada imade imanje. Schiwitzhoffen služio je kod c. k. Namjesništva u Zagrebu do godine 1860, kada po ukinuću apsolutizma premješten u Austriju. Kao umirovljenik umro je u Gorici 1895. Njegova supruga Barbara rođena pl. Hervoić umrla je 1903.

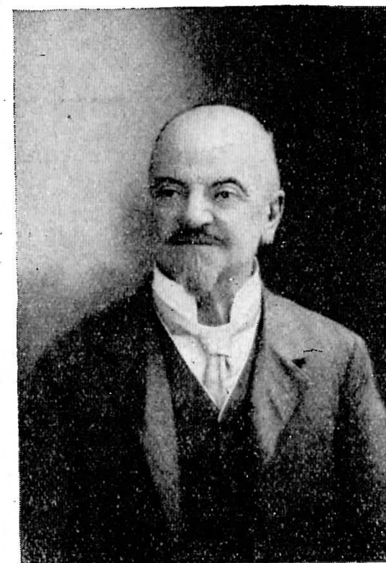
predstojnik. Sofijinim skrbnikom postao je Ljudevit pl. Hervoić tajnik pri Namjesništvu u Zagrebu, brat njene pokojne majke.

Godine 1877 Sofija bar. Neustädter udala se za Luisa markiza Gozania,[16]) koji je tada kao kotarski predstojnik služio u Kranju.

Sofija markiza Gozani prema fotografiji iz god. 1916.

Sofija markiza Gozani živi još i danas u visokoj dobi u Klagenfurtu. Na upit našeg uredništva za obiteljske podatke i slike, gospođa markiza najpripravnije se odazvala. U vlastoručnom pismu odgovorila je da hrvatski jezik još dobro razumije. Kako je sa 10 godina iz Zagreba otišla u njemački kraj, to je ali zaboravila hrvatski govoriti. Osobito joj je milo da se u Zagrebu još spominje ime njenog oca, koji je Hrvatsku kao drugu svoju domovinu toliko volio. Gospođa markiza izjavila je, da je uvijek sa zanimanjem pratila razvitak događaja, osobito se je veselila preokretu političkih prilika u kolovozu prošle godine, kada je proglašena Banovina Hrvatska. Isto tako bila je dirnuta nastojanjem »Društva Zagrebčana« koje je dalo urediti grob njenih roditelja. Predstojala je opasnost da bi grob obitelji Neustädter radi zapuštenosti bio prekopan, što bi svakako bila velika kulturna sramota. Mi bi preporučili nakladnicima Neustädterovih Francuskih memoara, da preuzmu brigu oko preuređenja Neustädterova

Luizi markiz Gozani, suprug Sofije rođene barunice Neustädter.

groba. Naročito bi se morao obnoviti napis na spomeniku, jer su sva slova od zuba vremena gotovo nestala. Neustädterov nadgrobni spomenik sa napisom ima ipak historijsko značenje, pa se nikako ne bi smjelo dozvoliti, da ga uslijed nemarnosti nestane. Grob se nalazi na Mirogoju polje 77, II. razred, broj 82. Gospođa markiza bi najrađe roditeljski grob sama popravila ali joj to danas nije moguće radi velikih poteškoća u doznaci novca. Visoka pak starost i ostale prilike koje su nastupile, onemogućuju joj da sama radi toga dođe u Zagreb.

Svako pismo, koje je naše uredništvo od gospođe markize primilo, bilo je završeno sa hrvatskim: »S Bogom«.

Sofija markiza Gozani imala je više djece, od kojih sada još živi: kćer M a r i j a udata za dvorskog svjetnika Karla pl. Foreggera u Salzburgu.

[16]) Obitelj G o z a n i potječe iz Piemonta u Italiji, gdje je imala imanje. Ova obitelj preselila se u Austriju godine 1760. Otac Luiza markiza Gozania, F e r d i n a n d bio je posjednik u Volčem potoku kod Kamnika u Kranjskoj. Luizi markiz Gozani konačno je služio kod zemaljskog namjesništva u Ljubljani kao dvorski savjetnik. Umro je 1916. Sahranjen je u obiteljskoj grobnici u Kamniku.

Helena udata za savjetnika pokrajinske vlade. Waltera pl. Fabrisa u Klagenfurtu, Ruci markiz Gozani. Sin Odon promijenio je god. 1919 prezime u Neustädter-Stürmer kao što su se njegovi djedovi po majci zvali. Odon je svršio Terezijansku akademiju, a zatim se posvetio upravnoj službi. U svjetskom ratu postigao je čin topničkog nadporučnika. Nakon prevrata vratio se upravnoj službi, te kao agilan i vrlo sposoban upravnik postao 1934 austrijskim ministrom za socijalne poslove. 1935 istupi iz ministarstva, a početkom 1936 imenovan je austrijskim poslanikom u Budimpešti. U studenu 1936 postaje ministrom sigurnosti. Godine 1938 napustio je to ministarstvo, pa je stavljen na dopust. 21. ožujka 1938 donijele su novine vijest, da je bivši austrijski ministar Odon Neustädter-Stürmer na 19 ožujka počinio samoubivstvo u svom ljetnikovcu u Mödlingu kraj Wiena.

OBITELJ HERVOIĆ

Spomenuli smo, da je supruga Josipa baruna Neustädtera, Helena, potjecala iz obitelji Hervoić. Koliko je poznato, ta obitelj dobila je plemstvo 1806, kada je austrijski car Franjo I. Matiji Hervoiću računarskom

Ljudevit pl. Hervoić kapetan Arcieren-Leibgarde, djed Sofije markize Gozani.

egzaktoru podijelio plemićki list, koji je proglašen u Hrvatskom Saboru na 9. ožujka 1808. Hervoići su imali imanje u Šemovcu u Podravini.

Otac Helene barunice Neustädter, a sin Matije pl. Hervoića, Ljudevit, rođen je 1791. u Šemovcu. Posvetio se vojničkom zvanju. U vojničkom šematizmu carske austrijske vojske iz 1818 upisan je Ljudevit pl.

Hervoić kao nadporučnik kod 3 konjaničke kürassirske pukovnije. Od kürasira pređe prvoj Arcieren-Leibgardi, gdje je dotjerao do kapetana. Ova garda osnovana je po carici Mriji Tereziji 1763, te su tu služili samo odabranici iz plemićkih obitelji, koji su se u vojničkoj službi osobito odlikovali. Izim toga su gardisti morali odgovarati po vanjštini da bi bili u tu četu uvršteni. Ljudevit se Hervoić oženio sa Barbarom rođenom pl. Comper, koja je potekla iz jedne ugledne bečke obitelji. Ljudevit pl. Hervoić umro je 12 veljače 1851 u Wienu. »Wiener Zeitung« od 20. veljače 1851, među umrlima javlja da je Hervoić umro u Landstrasse broj 643, od upale pluća, u 60 godini.

Barbara pl. Hervoić rođena pl. Comper, supruga Ljudevita.

Kapetan Ljudevit pl. Hervoić ostavio je više djece: Helenu udatu barnicu Neustädter, Barbaru udatu pl. Schiwitzhofen, Adelu udatu za Dragutina Galca[17]), Ljudevita kasnijeg savjetnika kod zemaljske vlade.

[17]) Galac Dragutin, vjerojatno rođen u Martinskoj Vesi 1820, otac bio mu je liječnik. Po svršenim pravnim naukama posvetio se upravnoj službi. U mladim godinama bavio se i pjesništvom. Pjesme su mu štampane u »Danici Ilirskoj.« Na skupštini zagrebačke županije 1848 izabran je za odborskog bilježnika. Iste godine na 15. rujna zaključeno je u Županiji zagrebačkoj na prijedlog Dragutina Galca, da se tadanji službeni pečat Županije Zagrebačke ukrasi s narodnim napisom, umjesto latinskog. Hrvatski ban Jelačić ukrasio je svoj službeni pečat već prije narodnim jezikom, a to je isto učinila i županija varaždinska.

Godine 1850 postaje Galac podbilježnik u zagrebačkoj županiji, pa je bio dodijeljen vrhovnom županu Bunjevcu.

Kasnije je prešao u županijsku sudbenu službu. U toj službi je do 1868, kada je kao

Ljudevit pl. Hervoić rodio se 20 veljače 1833 u Šemovcu na roditeljskom dobru. Nauke je svršio u Varaždinu i Zagrebu. Kao juratoš stupio je 1848 u narodnu stražu, te je kao nadporučnik vršio službu na Kordunu. Nakon svršenih škola pođe 1854 u službu tadanjem Namjesništvu kao vježbenik. 1858 postade aktuar u Sisku. Godine 1867 imenovan

Ljudevit pl. Hervoić sin kapetana Ljudevita i Barbare Hervoić.

je perovođom kod Namjesništva. Iz popisa pučanstva iz 1857 vidimo da je Hervoić stanovao u kući Marije Walter u Kapucinskoj ulici broj 21, (sada broj 20). Godine 1864 imenovan je tajnikom kod tadanjeg Namjesničkog vijeća. Iste godine se oženi sa Virgilom rođenom Novak, umrlom 23 srpnja 1877 u 41 godini.

predsjednik županijskog Sudbenog stola umirovljen. Od tog vremena bavio se odvjetništvom.

Galac je bio dugo godina bolestan. Umro je u Požegi 23. kolovoza 1883.

Galac Dragutin imao je mlađeg brata Svetozara rođenog 1830 u Martinskoj Vesi. Svetozar Galac izučio je knjižarstvo. Godine 1864 preuzimlje Svetozar knjižaru od Antuna Jakića. Ova knjižara knjižara nalazila se je u Ilici broj 571 (sada Ilica broj 29). Godine 1865 postaje Galac knjižarski povjerenik »Matice Ilirske«. Iste godine rasposlao je Galac svojim mušterijama popis važnijih knjiga, koje je imao na skladištu. Na tom popisu nalaze se djela naših pisaca kao: Bogovića, Kukuljevića, Kvaternika, Trnskoga, Vraza i Račkoga. Ima i glazbenih djela. Kocha-Kuhača, Lžičara, Vilhara i Švarca. Godine 1872 Svetozar Galac još vodi knjižaru i zagrebačkoj Preparandiji poklanja razne knjige.

Kada je Galac napustio knjižaru nije poznato. Umro je u dosta slabim prilikama 18 srpnja 1887 u Zagrebu.

Kada je Levin barun Rauch postao hrvatskim banom, Hervoić kao nepoćudan bude stavljen na raspoloženje. Tadanji režim smatrao ga je kao hrvatskog rodoljuba nepouzdanim. Početkom godine 1871 bude ipak imenovan za tajnika kod novosnovane zemaljske vlade. »Narodne Novine od 20. siječnja 1871 u službenom dijelu donašaju, da je Ljudevit pl.

Ivo pl. Hervoić, banski savjetnik ubijen prigodom atentata na 8. lipnja 1912.

Hervoić razpoloživi tajnik Namjesničkog Vijeća imenovan za tajnika zemaljske vlade, odjela za Bogoštovlje i nastavu.

Umro je u Zagrebu 5. svibnja 1886 u 53 godini u Jurjevskoj ulici br. 15.

Ljudevit pl. Hervoić ostavio je sina Ivana kasnijeg banskog savjetnika.

Ivo pl. Hervoić rođen je 11 lipnja 1866 u Zagrebu gdje je svršio i nauke. Godine 1888 stupio je kao vježbenik u službu zemaljske vlade, a služio je neko vrijeme kod županije u Varaždinu. Pod rukom odličnog

upravnika i tadanjeg varaždinskog velikog župana Radoslav bar. Rubida, Hervoić se osposobio za dobrog upravnog činovnika. Rubidovom preporukom bude 1891. premješten u predsjednički ured zemaljske vlade. Godine 1903 odlikovan je viteškim redom Franje Josipa I. Od 1907 vodio je vladin pretsjednički ured. 1909 dobio je odlikovanje reda željezne krune III. razreda. Godine 1912 postao je banski savjetnik. Ujedno mu je povjereno vodstvo vladinog odjela za Bogoštovlje i nastavu. U tom svojstvu vršio je službu kratko vrijeme, jer ga je na tragičan način zatekla prerana smrt. Izim navedenih odlikovanja Hervoić je bio i komander papinskog reda Sv. Grgura Velikog. Posjedovao je i srpski Takovski red.

Na 8 lipnja 1912 slavio je kr. savjetnik Antun pl. Cuvaj brat tadanjeg kraljevskog povjerenika Slavka pl. Cuvaja, kasnijeg hrvatskog bana, 25-godišnjicu što je vršio dužnost školskog nadzornika. Svečanost proslave održavala se u velikoj dvorani Muške učiteljske škole. Na tu proslavu došao je naravno i brat slavljenika, Slavko pl. Cuvaj u pratnji banskog savjetnika Ive pl. Hervoića. Cuvaj i Hervoić dovezli su se na proslavu automobilom. Proslava je svršila oko 1 sat iza podneva. Odmah zatim vratili su se u banske dvore istim automobilom povjerenik Cuvaj sa suprugom Ankom, banskim savjetnikom Hervoićem i tajnikom Otonom Pavlićem.

Kada je automobil na povratku stigao do ugla Mesničke i Lisinskoga ulice, kod gostionice Antuna Kovačića, koja se je nalazila u kući Vladimira pl. Halpera, opalio je iz samokresa Luka Jukić pravnik iz Svilaja u Bosni, u namjeri da pogodi kraljevskog povjerenika Cuvaja. Ispalio je više hitaca. Jedan hitac ranio je u glavu Ivana pl. Hervoića, koji je u automobilu sjedio sučelice Cuvaju. Ostali su hitci promašili. Prije atentata bio je Jukić u Kovačićevoj gostioni gdje je popio dva decilitra vina i čekao dok se povjerenik Cuvaj doveze. Kad je čuo lupu motora, skočio je iz gostionice i izvršio atentat. U potjeru za Jukićem dao se je redarstveni stražar Petar Boršćak[18]) koji je povukao sablju na Jukića. Ovaj ali opali hitac u Boršćaka i na mjestu ga ubije.

Hervoić je odmah po atentatu odpremljen u obližu kuću obitelji Gorjanović u Mesničkoj ulici br. 45, gdje ga je pregledao gradski fizik dr. Đure Rihtarić, pa je po njegovoj odredbi Hervoić otpremljen u sanatorij.

[18]) Tragična smrt redarstvenog stražara Boršćaka, bila je uzrokom da su zagrebački redarstveni stražari pješaci od 24. lipnja 1912 oboružani pištoljama. Do tada su stražari nosili samo dugačke sablje, koje nisu bile dovoljna obrana, u slučaju navale s vatrenim oružjem. »Narodne Novine« od 25. lipnja 1912 javljaju da će redarstveni stražari na širokom žutom pojasu nositi kožnatu torbu u kojoj će biti spremljen »Steyer« pištolja sistema »Browing«. Nabijat će se sa 8 patrona, kalibra 7.65 mm. Konjanici već su prije bili oboružani vojničkim revolverima.

U sanatoriju pregledali su Hervoića dr. Wikerhauser, dr. Schwartz, dr. Čačković, dr. Joković i dr. Benja. Odmah je ustanovljeno, da je rana na glavi teške naravi.

Nakon što je Jukić ubio stražara Boršćaka nastavio je bježanjem. Iz Mesničke ulice pobježe kroz uspon na Štrosmajerovo šetalište. Tu ga zaustavi redarstveni činovnik Andrija Fučkar. Jukić na njega opali samokres i rani ga u desnu ramenicu. Jukić je nastavio bježanjem, te je kroz Bregovitu, Preradovićevu, Marovsku i Samostansku ulicu dotrčao do Sveučilišnog vrta. Tu je Jukića sreo Josip Butorac učitelj u Maji, skočio na

Luka Jukić, koji je prigodom atentata na kr. povjerenika Stanka pl. Cuvaja nehotice ubio Ivu pl. Hervoića. Slika prikazuje Jukića s ostalim okrivljenicima. Sjedi u sredini.

njega i pograbio ga za ruku u kojoj je držao samokres. U isti čas priskoči Butorcu u pomoć trgovački pomoćnik Ladislav Bušić, koji je atentatora proganjao od Sjemenišne ulice. Butorcu i Bušiću priskočiše u pomoć redarstveni činovnici Zdenčaj, Walka i Jernejc. Ovi su Jukića svezali i predali stražarima, koji ga odvedoše na redarstvo.

Zdravstveno stanje ranjenog Ive pl. Hervoića nije se poboljšalo. I ako su liječnici sve moguće učinili, da ga spase, nisu u tome uspjeli. Rana je bila preteška. 29 lipnja 1912 Hervoić umre u prisutnosti ravnatelja sanatorija dra Jokovića.

Koliko god tadanji kraljevski povjerenik Slavko pl. Cuvaj, obzirom na tadanje političke prilike, nije u javnosti uživao simpatije, s tim više je sva javnost iskreno žalila nedužno ubijenog Ivu pl. Hervoića. Hervoić bio je naročito u Zagrebu poznat kao simpatičan i otmjen gospodin. Kao neženja uvijek se kretao u prvim zagrebačkim društvima, a svagdje je bio ugodno susretan.

Hervoić je uz veliko saučešće zagrebačkog građanstva te zastupnika vlasti sahranjen u obiteljskoj grobnici na Mirogoju pokraj svojih roditelja i brata Vladimira. U ime obitelji izdala je osmrtnicu Hervoićeva rođakinja Olga pl. Mraović - Grička rođena pl. Kukuljević.

Protiv Hervoićevog ubojice Luke Jukića te njegovih drugova započela je 29 srpnja 1912 rasprava pred zagrebačkim Sudbenim stolom, pod predsjedanjem predsjednika tog suda Josipom Vendlerom. Na 12 kolovoza izrečena je osuda, kojom je Jukić osuđen na smrt. Međutim kasnije je pomilovan i kazna smrti pretvorena je u doživotnu robiju.

Nakon prevrata Narodno Vijeće oprašta Jukiću doživotnu kazan zatvora i on bude pušten na slobodu. Ilija Jukić umro je u bolnici u Slav. Brodu oko god. 1932.

19) »Narodne Novine od 30 listopada 1912 u službenom dijelu donašaju »Amnestiju« za sve one koji su pod propalim austro-ugarskim režimom bili osuđeni radi političkih krivica. Ova amnestija protegnula se i na Luku Jukića.

»Obzor« od 9 studenoga 1918 priopćuje, da su Luka Jukić i Stjepan Dojčić pušteni na slobodu iz zemaljske kaznione u Mitrovici. Dojčić je bio osuđen radi atentata, kojeg je 18 kolovoza 1913 izveo na tadanjem banu Ivanu barunu Skerlecu.

(Svršetak.)

Piše: VIKTOR KUČINIĆ

(Nastavak)

KOMENTAR VJEŠTIČKOME ŠEMATIZMU

Sudbeni protokoli o vještičkim parnicama po svome su obujmu i zanimljivostima veoma raznoliki. Imade ih, koji o pojedinim parnicama govore dosta opširno, ispisani su na nekoliko araka papira, a imade ih i prilično suhoparnih, sažetih na jednoj jedinoj stranici. Pojedini sudski dokumenti upozoravaju nas na važne činjenice iz ondašnjeg seljačkog, građanskog i plemićkog života, a danas nam dobro dolaze za upoznavanje starih običaja hrvatskoga naroda.

Nastojao sam, da u ovome komentaru prikažem samo onaj materijal, koji će zanimati zagrebačke građane. Ostavih po strani suhoparne i u pojedinim slučajevima veoma dugačke stranice optužnice, koje je sastavljao županijski ili gradski odvjetnik a skoro su u svakome procesu istovjetne. Isto sam tako ispustio dugačke filipike fiscusa (odvjetnika-tužitelja) i procuratora (odvjetnika-branitelja), jer znadem, da cij. čitatelji ne bi baš s nekim naročitim interesom pratili dosadno tumačenje raznih kaznenih članaka prikazanih u starom i teško razumljivom stilu. Ako pak nekoga i ovo zanima, neka posegne za djelima, koja su citirana u sedmoj koloni »vještičkoga šematizma«.

Članci, koji nam prikazuju pojedine vještičke procese priopćeni su kronološkim redom. Manje važne parnice, koje se zbivahu u istom vremenskom razdoblju povezane su zajedno, a važnije pak parnice obrađene su nešto opširnije i u posebnim člancima. Brojke ispred naslova članka označuju tekuće brojeve vještica i godina, kad su se odvijali pojedini procesi, a istovjetni su s brojevima »vještičkoga šematizma« priopćenoga u pri-

jašnjemu broju revije »ZAGREB«. Naslovu članka je svrha, da istakne glavnu srž pojedine parnice.

Broj 1—12 godine 1360—1496.

PROCESI PROTIV ČAROBNICA

Parnice protiv ovih 12 vještica spadaju u takozvano »Klasično doba progona«, kad su coprnice bile proganjane pojedinačno, a progoni u masama nisu se još vršili. Ove žene i nisu bile smatrane pravim vješticama, koje bi po nalogu vraga činile ljudima zlo — već čarobnicama, gatalicama i ženama zlopogleđama. Tortura se nije primjenjivala u svoj svojoj surovosti; vještice nisu bile prisiljavane odavati svoje drugarice, a vještička sekta s ogromnim brojem članstva bila je još nepoznata.

Tako su mnoge od ovih preteča pravih vještica bile riješene od suda ako su svjedocima dokazale, da se nisu bavile vještičkim zanatom. I kod nas su na taj način od suda oslobođene naše prve vještice iz »klasičnoga doba progona«, koje su bile optužene zbog vračanja, a zabilježena su i njihova imena: Alica, Margareta, Dragica, Rubinova udova, Peterkornova udova i njezina kćerka (vidi br. 1—6 vještičkoga šematizma). No broj svjedoka, kojima su se pojedine žene morale opravdati neprestano se povećavao: najprije je moralo k sudu pristupiti njih šestero i pod prisegom izjaviti, da se dotična žena ne bavi coprijom; zatim je bio njihov broj povećan na dvanaest pa dvadeset, a od 1379. godine već je bilo potrebno pronaći 24 svjedoka. Naravno, to je već išlo prilično teško.

Spomenute čarobnice od broja 1 do 6 bile su optužene, da su za razne osobe varile ljubavne napitke, čiji je učinak bio — naravno — sasma bezazlen. No bilo je i okorjelih vračara, koje su pravile napitke pomiješane bilinskim otrovima. To su bile vještice-trovačice! U našim se prvotnim procesima spominju kao takove: Margareta, žena carinika i njezina kćerka Elizabeta (broj 7 i 8); one su varile i drugima prodavale otrovane masti i tekućine. Radi istoga delikta optužene su i slijedeće žene: Marica, Jelena, Margareta i Uršula (broj 9—12). Kod svih ovih žena (broj 7—12) sud je uglavio, da su to doista prave pravcate čarobnice i trovačice i da su se bavile »crnom magijom« pa su prema zakonskom članku osuđene na smrt a justifikacija je izvršena sažiganjem na lomači.

Broj 13—16, godine 1585.

POČETAK PRAVIH VJEŠTIČKIH PROGONA

Početak pravih vještičkih progona pada pod konac XV. vijeka. Mi smo po starome običaju i ovdje u znatnom zakašnjenju, tako da se naši vještički progoni u masama pojavljuju tek koncem XVI. stoljeća; moguće da je bilo žešćih progona i prije — ali o tome nemamo dosada nikakovih podataka.

»Vještičko prelo« na kojem coprnice u prisustvu vraga kuhaju čarobne napitke i vještičku mast.

Dana 22. siječnja 1585. godine sastao se županijski sud u Varaždinskim Toplicama da izreče svoj pravorijek slijedećim vješticama: Kati Kavnićijan, Uršuli Benešić, Dori Golub i Jeleni Suš-

lić. Prve tri su osuđene na gubitak glave i to palenjem na lomači, a četvrta, Suštićka, bila je riješena. No tužitelj se nije time zadovoljio, već stavlja utok na zagrebački Kaptol, koji je bio gospodar Varaždinskih Toplica. Kako je taj protest riješen — nije nam poznato.

Ovaj proces iz Varaždinskih Toplica do danas je naša najstarija vještička parnica iz doba epidemičkih progona. Tom je sudu predsjedao Krsto Palfi Kapelski plemić i županijski sudac, a sudsko su vijeće sačinjavali varaždinski i čakovečki građani i kmetovi. Kao tužitelj nastupa Ivan Pergošić, hrvatski književnik iz XVI. vijeka i notar varaždinske županije a sudbeni ga dokumenti nazivaju: »Joanne literato Pergossich«.

Zašto su optužene došle pred sud? Neki čovjek po imenu Matija Škof vraćao se jedne večeri, par dana prije berbe iz svoga vinograda kući. Putem ga zahvati iznenada jaki vjetar, koji ga je udario u prsa, tako da je kući došao polumrtav. Povjesničar Bojničić, koji je taj spis objelodanio — ispravno misli, da je Matija te večeri bio teško pijan. Škof je za ovu nedaću potvorio svoje susjede: Kavnićijanku, Bešenićku i Golubicu i optužio ih, da su ga namjerice općinile. Sud je nakon preslušanja optuženih došao do uvjerenja, da su ove siromašne žene zaista prave vještice i osudio ih na smrt — »da se tako istrijebi zlo iz sredine naroda Božjega!«

Jelenu Suštić pokrivila je neka žena iz Varaždinskih Toplica, da joj je zacoprala dijete. Ta je Jelena nekom zgodom pogledala njezino dijete koje je po svoj prilici bilo boležljivo i uskliknula: »Joj suseda, kak vam je dete slabo, sigurno su ga coprnice vzele i ono bu još pre Božića vmerlo!« — Dijete je doista umrlo i to na sam badnjak, a Suštićeva bude zato povučena na odgovornost.

Broj 17—20 godine 1622.

COPRNJAKI I COPRNICE IZ ŽUPE SV. MARKA NA GRIČU

O ovoj vještičkoj grupi, koju sačinjavaju dvije žene: Cankovica i Šubarićka i dva muškarca: Jakopinić s Medvedgrada i Fabijan s Griča — nemamo sudbenih dokumenata, već je o njima iznio kratke podatke tadanji zagrebački kanonik Benko Vinković u svom referatu nakon učinjene vizitacije zagrebačkih župa: sv. Marije, sv. Ivana, sv. Petra i sv. Marka. Spomenute vještice i vješci, župljani sv. Marka, bili su za vrijeme ove kanoničke vizitacije u zatvoru na Griču, a što se je s njima dalje dogodilo ne možemo znati.

Zanimljiv je također izvještaj, koga kanonik Benko Vinković podnaša svojoj predpostavljenoj duhovnoj oblasti, a tiče se župljana sv. Marije: »U toj su župi« — piše kanonik — »nastanjene mnoge žene, koje peku kruh i njime trguju. Da bi kruh naišao na bolju prođu, ove pekarice tijesto, prije nego li ga stave u peć, poštrcaju svojim urinom a ljudi vjeruju, da je kruh

ispečen na taj način mnogo tečniji.« Kanonik se u svojoj predstavci čudi ovom glupom vjerovanju i veli, da bi vlasti morale nešto poduzeti, da se takovo praznovjerje iskorijeni iz naroda jednom za uvijek.

Broj 21 godine 1629.

GROFA TOMU ERDÖDYJA HTJEDOŠE ZACOPRATI

U mjesecu veljači 1629 godine vodila se na Griču parnica protiv Kate Cankovice. Da li je to ona ista Cankovica, koja se bez krsnog imena spominje pod brojem 18 — teško je reći. Sumnjam, jer između jednog i drugog procesa postoji vremenski razmak od 7 godina, a nije mi poznat niti jedan slučaj iz vještičkih progona, da bi se neki proces vodio tako dugo. Od dana uapšenja pa do proglašenja osude proteklo bi obično 2—3 mjeseca; rijetko bi se koji proces zavlačio kroz pola godine. Sucima i krvnicima uvijek se žurilo, jer su procesi bili dobro plaćeni, zato su oni najteže parnice svladavali nevjerojatnom brzinom i lakoćom. Njihova je deviza bila: »Čim više osuda — tim više novaca!«

Cankovicu optužiše, da je htjela općiniti nikoga drugoga nego samoga grofa Tomu Erdedija i njegovu plemenitu suprugu gospođu groficu Anu Mariju. U tu je svrhu poslala grofici po nekoj ženi slijedeće čarobne stvari: »jeden pticzy klun, jednu szibiczu prelomlenu kakoti leskovu, dva jezika zpodobna puhovem zamazane z ilovachum i nekakve vode v zteklenem barilczu«. Dakle pomoću ptičjega kljuna, ljeskove šibe, puhovih jezika namazanih ilovačom te nekakvom čarobnom vodicom — naumila je Cankovica osujetiti silnu moć ove grofovske porodice. Kako vidimo ovo zlodjelo crne magije nije uspjelo, ali je više nego sigurno, da je nesretna Kata zaglavila, jer se je usudila dići ruku protiv visoke gospode.

Broj 22 godine 1639.

MOLBENICA VJEŠTICE GRIČKOME SENATU

Barbara udova Tunčić, stara žena, koja je liječila ljude raznim ljekovitim travama, bude od svoje susjede potvorena da je vještica. Tunčićka je sigurno imala kod suda veze, jer se pismeno opravdava, da nije nikada bila coprnica. Između ostaloga ona u svojoj molbi, zapravo obrani, navađa, da nije istina »da bi ona poštenu divojku Jelu, službenicu Miklouša Cara ovog plemenitog varoša zagrebačkoga purgara, kada bi po orsaškom putu rečenoga varoša na Mandušević (Manduševac) išla po vodu i domov vodu nesući i z mirom idući po Zdrave Mariae, da bi pod večer polag Harmicze pod varošem iliti polag vrat Kamenah (Kamenita vrata) ovoga plemenitoga varoša, ovu rečenu divojku Jelenu, službenicu Miklouša Cara, v to vražje spravišče coperničko zvala slovenskem ovako jezikom

govoreći: »Hodi z manum, hoćemo skupa poleteti, tam ti bude lepše i bolše, hoćemo se namazati!« — »i da joj ni dala nekakve vražje coprnske masti, s kom bi rečena službenica Jela ruke si i dlane namazala i onak da bi v tolnač vražji odletela...«

Iz ovoga se izvatka vidi, da je sud polagao veliku važnost »coprničkoj masti«, kojom su se vještice mazale, da mogu letiti na coprničke sastanke, koji su se kod nas obdržavali na Medvednici i Okiću a rijetko na Kleku. Tunčićka u svojoj molbenici, koju je sastavio valjda njezin branitelj veli dalje: »Milostivna gospodo! Coprie nikakve neznam, samo gda človeka želudec zaboli aliti očemeri da to namažem. Druga je moja copria, da znam drače, da bi se onaj koga žuči boliju s tim namazal i da se taj te nevolje mentuje. Tretja moja coprija je: ako gda dete gliste bantujeju, takor drača sem stukla ter s oljem napustila, flašter napravila, komu je prošlo — dobro, komu ne — nek terpi.« Tunčićka završuje svoju prošnju: »neg se i njoj poleg orsačkoga običaja dozvoli, da se može opravdati s 12 svjedoka«. Ne zna se, šta se je s Tunčićkom dogodilo.

Broj 23—25 godine 1640.

KAKO SU COPRNICE ODUZIMALE KRAVAMA MLIJEKO

Pred sudom se nalazi vještica Magdalena Muhić i vještac Mihajlo Kušević, koji su optuženi za razne prekršaje a među inim,

Vještica uz pomoć đavla oduzima kravi mlijeko.

da su kravama oduzimali mlijeko. Pod torturom priznali su slijedeće: »On (Kussevich), njegova žena, Muhićka i Mihajla grabanta žena išli su mlade nedelje na kriseputje, tu su s trava zemali rosu z rukom ter je onda davali kravama piti i tak su kravama mleko prejemali.«

Osim toga okrivljeni su Kušević i Muhićka, da su pomoću čarolija neke ljude umorili. Iz dokumenata ove parnice doznajemo, da se je tada nala-

zila u tamnici i neka Čivkorečka, potvorena zbog vještičtva, ali o njezinom procesu ne postoji zapisnik.

Broj 26—27 godine 1651.

POTVORENA OD »ŠOCE« SVOGA MUŽA

Doroteja Majhanović-Kroff je okrivljena, što je varila i mužu davala razne ljubavne napitke nadajući se, da će na taj način ljubav svoga supruga sebi pridržati i odvratiti ga od njegove ljubovce neke Kanacinke, gričke građanke. Najzanimljiviji dio tog sudbenog zapisnika glasi: »I donesla je njezina dekla Margareta od jedne coprnice (Sekirićke: broj 26) nekakvu travu i vode v lončićku jednomu, kojim da bi se ona po obrazu i persah namazala i v jestvinah mužu svome Kroffu davala.« Vještica Sekirićka, koja je Majhanovićki dala ovu magiju spominje se već i prije u nekim parnicama, a bila je ozloglašena kao opasna coprnica, pa sasma naravno da je bila spaljena, prem dosada nije pronađen akt o njezinoj parnici.

Majhanovićka je nadalje optužena, »da je dobila od Sekirićke i drugu vekšu copriu i to v staklu i v loncu nekakvem travih i vodu, kerv pesju i mačkovu, kojum je škropila put, kude njen muž k svojoj šoci Kavacenki hodi, da bi s tom pasjum i mačkovom kervlju ljubav muža k sebi obernula.« Iz ove optužnice možemo stvoriti jasan zaključak: sirotnu je Doroteju, za koju ne znamo kako je svršila, potvorio sam njezin suprug ili njegova ljubovca, da je se tako riješe i da im ne smeta u njihovim ljubavnim podvizima.

Broj 28 godine 1651.

ČAROBNJAK VRAČI BIŠKUPOVA ČLOVEKA

Vještac Andrija Kučić odgovara pred gričkim tribunalom zbog čaranja, a kao glavni grijeh mu se pripisuje, što je liječio ljude korjenjem, dračom, i bajanjem. Tako je Kučić »žučnim korenjem lečio nekakvega peka kotero je korenje pek moral jesti na tašte.« Kada i to nije pomoglo, »došel je pred sudom sada se nalazeći Kučić k tom rečenom peku i zel je v ruku kučine i njima je mahal i bajal govoreći: »bežete, bežete vi pogane žući, suhe i sirove, kakve ste godi, pojte stoga mesta!« Na koncu zapisnik spominje i Kučićevo najveće zlodjelo: »Item vračil je biškupova človeka ali taj je od tog vračtva vmrl...«

Broj 29 godine 1656.

OPATICA KAO COPRNICA

U doba bezumnih vještičkih progona često se događalo da su kao vješci ili vještice stajali pred sudom katolički svećenici, redovnici pa i same re-

dovnice. Naročito u Njemačkoj za vrijeme reformacije, evangelički su inkvizitori iz mržnje na katoličko svećenstvo često ove sumnjičili i optuživali zbog raznih vještičkih čina ili drugih bogumrskih djela. Da i mi Hrvati nismo u tome zaostajali za ostalim kulturnim svijetom svjedoči nam slijedeći slučaj. Nedavno je g. Emilije Laszowski otkrio u arhivu porodice Patačić jedan list iz g. 1656 kojeg je pisao Ivan Vojković gospođi Uršuli Patačić. U tome pismu veli Vojković, da je dotična opatica (ime joj ne spominje) bila coprnica, da je kurva, da je bila u požunskom kloštru i kao opatica da je već habit nosila, da se je poslije udala za nekoga Gvozdanovića; zatim da je muža ostavila svoga i ponovno stupila u jedan samostan prikazivajući se »nevinom divojkom«, da je coprijom obmanula ostale opatice, tako da su je ove izabrale svojom prioricom; da je jedan kloštersķi sluga na njezin nagovor ubio svoju ženu; da je jedan drugi kmet od nje nagovoren pucao u raspelo i to na sam Veliki petak, da je zatravila siromašne udovice, da njezina rodbina nije prije, dok ona ni postala prioricom nosila baršunaste haljine, da su Hrvati često u taj samostan hodočastili a i mnogi drugi ljudi i darove obilato predavali, a druge opatice da o tome nisu ništa znale.

Ovo je zaista jedan od najinteresantnijih dokumenata iz dobe naših vještičkih progona, a sadržaj mu donekle nalići na Boccaccijeve priče. Je li ta opatica, radi svojih teških prekršaja bila pred sudom, osuđena i spaljena; ili je moguće sve to bila teška mistifikacija — ne zna se ništa. Laszowski je mišljenja, da je ova opatica-vještica bila u rodbinskoj vezi s Patačićima.

Broj 30—31 godine 1657.

DA LI JE NA GRIČU POSTOJALA FLAGELANTSKA SEKTA?

Gradski odvjetnik optužuje Jelu Kovačić, da je strašna vještica, da je učinila mnogo krvavih zločina i traži za nju smrtnu kaznu. Kovačićka, koju inače nazivaju: »Šantavoga Mateja žena«, imade protiv sebe nekoliko svjedokinja, koje ju potvoriše, da je druge žene nagovarala, da dođu u copernički ceh i to ovim riječima: »Hodi z nami! Hodi z nami! Mi imamo lepu hižu! Hodi z nami, damo ti pečenje, mi lepo pečenje imamo!« Jedna svjedokinja, neka Helena Magdalenić, iskazuje pred sudom: »Včera dva tjedna o polnoći došla je po nju ova pred sudom se nalazeća Jela, šantavoga Mateja žena, z drugimi coprnici, te su ju silom zele s postele i med sobom letući po zraku nosile, a ona je bila kak mertva; pred zorju hitile su ju natrag v postelju a ona je još furt bila kak mertva.« Kovačićku i dalje optužuje i veli, da su je i prije par dana coprnice silom izvukle iz kreveta i sobom po zraku nosile. Jer nije htjela pristupiti u »coprnički ceh«, one su je tukle »z mesom krepanoga kojna kojeg lešina

još sad pod orehom ober tersja goszpona Benedikovića leži. Potom joj je Margareta, šoštarica, zavila kaču oko vrata, Jela Kovačićka tukla ju je s tom kačom po persih, gda su domov išle, a copernica Maruška ju je v Mesničkoj vuliczi druknula nožem vu križiće.«

Par dana kasnije nalazi se pred istim senatom, koji se je sastao unutar zidina na Gričkome brdu, vještica Marijana Fabić, okrivljena zbog sličnih prestupaka kao i Kovačićka. Zanimljivo je spomenuti, da se u ovome procesu grički odvjetnik, da dokaže ispravnost svoje optužbe, poziva na juridička djela našeg pravnika-naučenjaka Ivana Kitonića (1561—1619) o kome se danas kod nas — na žalost — jako malo znade. U dugačkim replikama nadmudruju se gradski fiskus i prokurator Marijane Fabić; Jedan drugome dokazuju i predbacuju, da mu je govor prazan, nedoličan i šupalj i da krivo citira Kitonića. Fiskus tvrdi, da je vrag bičevao Fabićku u zatvoru, a branitelj to pobija i veli, da vrag može doduše uzeti čovječji oblik, ali da u gričkoj tamnici nije bilo vraga, jer i sam gradski kapetan priznaje, da u zatvoru nije vidio vraga, već samo Fabićku, kako je u noći ležala u postelji i bičevala svoje tijelo. Fiskus nato čita Kitonića, koji veli, da je dovoljan jedan svjedok, da se neka žena uglavi vješticom, dapače dovoljno je priznanje i same vještice — naravno bez torture — da je sud može osuditi na smrt. (Kitonić je ovu teoriju preuzeo iz zloglasnoga Malleusa!) Pravna natezanja između fiscusa i procuratora razvlače se u ovoj

Ženu ili djevojku nećudorednoga života kažnjavali bi u staro doba tako, da je na glavi morala nositi »krunu nevinosti« ispod koje su se spuštale dugačke djevojačke pletenice iz slame.

parnici u nedogled, dok konačno sud nije parnicu zaključio i Fabičku radi pomanjkanja dokaza oslobodio. Nato ulaže gradski odvjetnik priziv i izjavljuje, da si pridržaje pravo, da digne protiv Marijane Fabić ponovnu optužbu. Kako je ta druga tužba završila i je li se parnica uopće obdržavala — ne spominju sudski anali. Interesantno je navesti, da se u ovome, pa i u nekim drugim procesima toga vremena često spominje bičevanje: ili se vještice bičuju među sobom ili pojedina žena bičuje sama sebe. Prema tome mogli bi smo zaključiti, da su na Griču u to doba postojali još ostaci neke f l a g e l a n t s k e s e k t e.

Broj 32—33 godine 1675.

NJEMAČKI NAUČENJAK O NAŠIM VJEŠTICAMA

Sveučilišni profesor u Njemačkoj dr. Fritz Byloff, objelodanio je u svojoj raspravi: »Hexenverfolgung in den öst. Alpenländern« i nekoliko dokumenata, koji se odnose na hrvatske vještice. Ovi se spisi nalaze u zemaljskome arhivu u Grazu. U jednome piše: »Godine 1675. hrvatski su seljaci na štajersko-hrvatskoj međi zbog tuče, koja im je uništila usjeve — uhvatili dvije žene i bez ikakva ih preslušanja u najvećemu bijesnilu (in höchster furi) žive spalili. Sve to učiniše zato, jer su ove žene prosipavale tuču po njihovim poljima. Imena ovih dviju nesretnih Međumurka nisu zabilježena u tome spisu.

Broj 34 godine 1675.

COPRNICA IZ OROSLAVLJA

U staro doba imali su pojedini feudalci ovlast, da sami sude svojim podanicima, a mnogi su od njih imali i pravo, da sami izriču i vrše smrtne osude. Naravno, da su se oni tim stečenim pravom obilno služili, pa je na taj način na ovim feudima pogubljeno mnogo i mnogo seljakinja-vještica, čija imena nisu niti zabilježena, a niti se može utvrditi broj ovih justificiranih nesretnica.

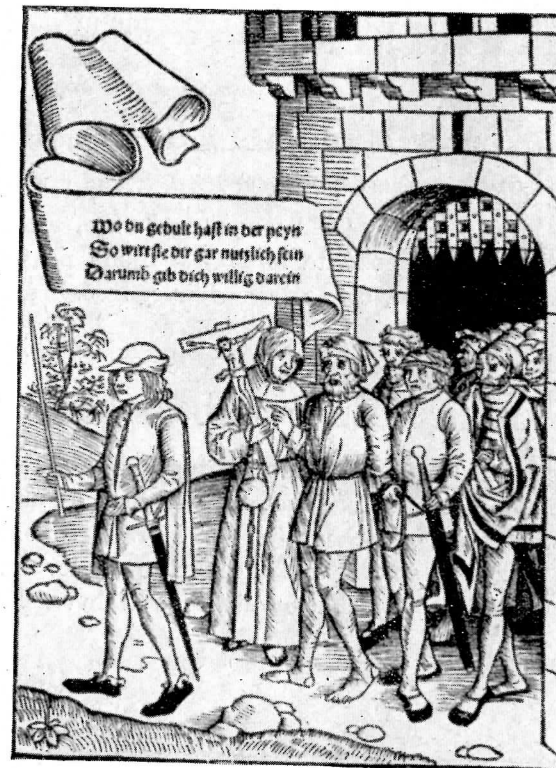
Tako je g. 1675. na imanju Franje Čikulina u Oroslavlju bila okrivljena neka sirota n e p o z n a t a i m e n a zbog vještičtva — ali ona niti pod najžešćom torturom nije priznala da je vještica. Nakon mučenja skinuše je s ljestava za rastezanje i zatvoriše u tamnicu do slijedećega dana. Što se pak toga dana s njom dogodilo — ostala je vječna tajna.

Broj 35—50 godine 1685.

BARUN IVAN WEIKHARD VALVASOR GOVORI O VJEŠTIČKIM PROGONIMA U HRVATSKOJ

Slavni slovenski povjesničar Valvasor (1641.—1693.) u svom je monumentalnome djelu: »Die Ehre des Herzogtums Krain« obradio i mnoge

naše pogranične gradove i mjesta, pa narodni folklor i time nam sačuvao dragocjeni historijski materijal od propasti. Nije zaboravio ni vještice, o kojima piše: da su seljaci g. 1685. u okolici Zagreba sami spalili veoma mnogo vještica. To su učinili zato, jer je te godine bila velika nerodica, a javljahu se i razne elementarne nepogode. Za sve to okriviše seljaci vještice. Sad je nastao pravi lov za starim i ružnim ženama. Valvasor nije zabilježio, koliko su seljaci spalili vještica. Ja sam usporedivši slične slučajeve uzeo, da ih je moglo biti oko petnaest, da tako naš šematizam dobije ipak neku stalnu cifru.

Osuđenoga »vješca« vode na stratište.

Valvasor u tim zapisima o našim vještičkim progonima piše dalje: »Dok ovo pišem, sjedi u tamnici još uvijek neki mlinar (broj 50) inače veliki vještički majstor (Hexenmeister!). Za njega ustvrdiše svjedoci, da je bio toli moćan, da je čak i jednoga vraga o stablo objesio; dapače taj je mlinar sjedio i na jajima, da bi se izlegli pilići«. Moguće da se taj strašni mlinar jednoga dana dobro napio i za šalu sjeona kokošja jaj. No taj ga je »vic« stajao glave.

Broj 51—55 godine 1689.

KRIŽEVAČKE COPRNICE

Da su ove vještice spaljene doznajemo iz pisma zagrebačkoga biskupa Martina Borkovića, koga je on poslao »velemožnome gospodinu Stjepanu Čikulinu, barunu od Szomzeduara, vlastelinu i križevačkome kapetanu«. Biskup mu piše, kako je ovih dana dočuo, da su se tamošnji seljaci urotili protiv njegovih kmetova i kmetica, među kojima da navodno imade mnogo vještica i vještaca i da su neke od tih vještica (u šematizam stavio sam p e t) sami seljaci spalili. Biskup u zaključku lista upozoruje Čikulina, neka na svome posjedu učini reda, jer da se vještice ne smiju proganjati mimo suda.

Broj 56—57 godine 1694.

I NA OZLJU-GRADU SPALJIVAHU VJEŠTICE!

Neki ozaljski činovnik piše g. 1694. svome prijatelju list, u kojemu veli, da je kupio posjed vještice D o r e L o g i n k e, koja je zajedno sa svojom d r u g a r i c o m, nepoznata imena, spaljena na Ozlju. Imanje joj je bilo zaplijenjeno i prodano, da se tako namiri trošak spaljivanja.

Broj 58 godine 1696.

VJEŠTICA PODNO USKOČKE GORE

Djevojka J e r š e t k a N e š k a s teritorija Uskočke gore bila je po slovenskim sucima u Metliki osuđena na smrt, jer je navodno letila na Klek i tamo plesala s vragom. Osuda je bila izvršena obazrivo: ponajprije jadnicu objesiše, a zatim spališe njezino mrtvo tijelo. Za ovu djevojku i nije dosta jasno, da li je treba uvrstiti među hrvatske ili slovenske coprnice.

(Nastavak slijedi.)

Spectator :

ŠETNJE GRADOM DOKONOG PURGARA

636. Braću Franjevce, koji sad upravo obnavljajući čitavo pročelje crkve, a vjerojatno i samostana, raspolažu stručnim silama, upozorili bismo na:

1) one »mrtve prostore« nastale zagrađivanjem intervala između gotskih pilota (Strebepfeiler) kao i između Kalvarije i sakristije. To mora ostati **otvoreno,** pa bi se najveća niša, tj. potonje spomenuta, mogla urediti kao neke vrsti kapelica. Zatvoreni ovakvi, a nepristupačni prostori, stalno su zasmećeno područje, gdje vjetar neprestance nanaša papiriće, slamu itd., stvara čitave hrpe, a onesnažuju ga i ljudi.

2) Sa uglova glavnog vijenca Dvorane otpali su komadi. Dokaz, da su ti dijelovi bili prilijepljeni od žbuke i to rđavo napravljene, umjesto od armiranog betona sa samo 1 do 2 cm ožbuke.

3) Suvišne čiri-čari pseudogotske ornamentike u kojima je pok. Bolle uživao, — ne valja obnavljati, jer se mrve utjecajem nevremena, kako se to vidi, — već ih treba jednostavno odstraniti. Vanjsko će lice tim plemenitim držanjem mjere samo dobiti.

637. Na bivšoj kuriji na Kaptolu broj 2 postoji jedna slika, sudeći po ostacima, koji se još mogu razaznati, vjerojatno Bogorodice s anđelima, pred kojom još strši stara kovana svjetiljka na način konzole: svjedoci jednog, nažalost prošlog, kulturnijeg, pijetetnijeg vremena. To je stanje blasfemija. Ako se ne će ili ne može zbog nedostataka sredstava ova starina obnoviti, treba je odstraniti. Jer ovako? Šta drugo ona kazuje, već, da je vlasnik svoju religiju odvojio od praktičnog života. Slično je i s onom povrh žbuke naslikanom Kraljicom Anđela na Ribnjaku, od koje nedostaju već donji dijelovi, pa bih npr. preporučio, da se taj dio preslika jednostavno kao **oblaci,** iz kojih bi quasi prijestolje MB lebdeći proizlazilo. To bi bio vrlo jeftin i jednostavan posao: naslikati na popravljenu žbuku par golemih oblaka.

638. Neke bi ulice koje se lijepo razvijaju i izgrađuju, trebalo imenovati. Npr. između Crikveničke i Bakarske na Trešnjevci imade 5 ulica, pa istočno od Šubićeve paralelno sa Zvonimirovom jedna je lijepa moderna ulica u izgrađivanju 3 i 4-rokatnicama od kojih su pogdjekoje već i nastanjene, a imena nema. Brojevi su na kućama pako za nuždu metnuti sa a, b, c, d, itd. odnosnog broja na uglu Šubićeve kao najbliže ulice. A ulica Sv. Blaža?

639. Mi smo grad petljara. Nigdje ih nema toliko, tako drskih i nasrtljivih. Stranci, koji nam dolaze zaključuju iz toga dvoje: Ne samo naše siromaštvo, već i nedostatak organizacionog dara za liječenje ili barem kamufliranje te pojave. Netko je predlagao da »hausheri« (opet ti bokci hausherski) ubiru po 1 ili 2 »petljarska« dinara mjesečno uz stanarinu kod naplate iste, pa da ih predaju Grad. soc. odsjeku, koji bi ih upotrijebio u »petljarske« svrhe. Ni to nije pravo rješenje. Pa imamo već pol vijeka otkupne znakove, a zar prosjaci ne zvone i tamo? Pa nisu kućni prosjaci niti ono najgore, već ulični, **ti** nas sramote pred stranim (jer domaći smo na to naučili) svijetom. Samo nesmiljenom energijom i upravo totalitarnim postupcima, da tako rečem, može se prosjačenje s naših ulica ukloniti.

640. Molimo nekoga od mjerodavnih, da se prošeće Medvedgradskom ulicom od brojeva 13—19, pa da pogleda onaj obronak Gričkog brda, odnosno s juga do Kožarskih stuba: To je »džungla« neprohodnih šikara, drveća i kojekakvog drača, a kad nema lišća vidi se i smetište. U središtu ili bar nedaleko njega, takova rugoba. Zašto se ne prokrči?

641. Kad se pogleda, idući uza one luksuzne Aleksandrove stube kraj Streljane, kako izgleda najgornji krak, od zbitih dasaka i

ilovače, mogao bi tkogod pomisliti da je odjednoć ponestalo sredstava, pa je najgornji dio morao ostati ovakav, po »baraberski« improviziran.

642. Kad bi se razina tzv. prvog, umjetnog ribnjaka u Maksimiru, jednostavnim zatvaranjem **donjeg** ispusnog ventila u onom betonskom grlu, dakle povišnjem za cca 1,45 m, podigla na svoj predašnji položaj, čitav bi onaj kraj opet poprimio idealno, slikovito prirodno lice, umjesto, kao što je žalibože sad, ogavne baruštine, šaša punog komaraca i ostalog gnusa i legla malarije. Nitko se ne može domisliti razlogu, **zašto** je to zapravo tako spušteno i ribnjak zaglibljen?

643. U tzv. rezervatnom cvjetnjaku »za odrasle«, kako ga bar nazivaju, kojeg je gradska općina na Krešimirovom trgu podigla, i koji je upravo dragulj, može se reći, minijaturnog perivoja, — desio se ovaj slučaj: Dvije dame, baka i kći, povele su cca 8-godišnjeg unuka pokazivajući mu lijepote perivoja, cvijeće i zlatne crven-ribice. Kad odjednom dođe onaj stari cerber-čuvar »rezervata« i pozove gospođe, da udalje ili dijete ili se same udalje. Jer da je vrt zabranjen djeci, pače i uz pratnju roditelja. Pisac radoznao, da čuje konac te kontroverzije, prisluškujući razabrao je ovo: Gospođe, inače iz najboljih krugova jednog našeg većeg grada Hrvatske, isticahu, da nigdje nije pristup djetetu uz pratnju odraslih, pa ni ovdje, izričito zabranjen, a notabene, da su ih na obližnjem »dječjem« igralištu udaljili, jer da je tamo djeci iznad 8 god., — koliko je dječarac imao, — pristup također zabranjen. Za igralište je dakle prevelik, a ovdje na cvjetnjaku premalen i svugdje ga tjeraju. Još sam čuo kako je starija gđa neraspoloženo rekla: »No vidim, da sam u Zagrebu!« Mislimo da **to** valjda ipak ne ide, i da treba tu načiniti reda.

644. S našim siromašnim Botaničkim vrtom desilo se opet posve isto, kao što pred 7 godina, kad ga »mjerodavni« sasma lijepo, »mir nix-dir nix« hermetski zatvoriše. Pače i motivacija (ili izlika možda?) posve je ista — naime: nedostatak budžeta ili kredita, otpust onih nekoliko radnika, koji navodno spremahu nekoliko čikova i sl. što no ih publika prigodice posije po vrtu. Ipak smo vidjeli i nakon toga, kako se u, sada samovoljno zaključanom, vrtu vrzu radnici. No kako god. 1933., tako držimo, da ne će ni sada uspjeti prekamuflirati ili predriblati Općinu grada Zagreba, vlasnicu Vrta, koja po ugovoru **traži** punim pravom pristup građanstvu. Ako ne bude na ino, neka grad od svojih 1000 i toliko radnika jednostavno delegira ili uputi potrebni broj u Botanički vrt, koji će, makar na gradski teret, — ako stvar s nedostatkom budžetske mogućnosti za Banovinu doista stoji, — vrt snažiti. Ovako jednostavno kršiti zakupni pravni akt ipak ne ide. Pa napokon pitamo se: Zašto Uprava već jednoć ne preseli nekud na pr. u Maksimirske Dubrave ili Štefanovac sa čitavim svojim vrtom, gdje ga ne će nitko smetati, gdje ne će trebati trpiti ni toliko zazornog joj posjeta građanstva. A ne, kao što se eto čuje, da se kane na starom mjestu izgradnjom daljnjih objekata još jače učvrstiti. Neka napuste gradsko vlasništvo, pa Bog i mir!

645. Jedan je naš sugrađanin trebao u svojoj maloj kući dati preložiti dvije peći, a jednu postaviti novu. Obrtnici, koje je zvao, tražili su za prelaganje po komadu 250 a za novu 1500 Din, svega dakle 2000 D. Budući da mu se to pričinilo pretjeranim, pozvao je, po savjetu pisca, jednu zagrebačku veletvrtku, koja se bavi tim obrtom, i ista je tražila za prelaganje po kom. 125 a za novu 750, ukupno za sve 3 svotu od 1000 Din, kod čega je naravski zaradila normalnu solidnu dobit. Obrtnici, koje ne navađamo, htjeli su da zarade povrh toga još daljnjih 100 posto lihvarske »zarade«. Priopćujemo bez komentara. Daleko smo došli.

646. U ovim smo redcima pred nekoliko godina, prigodom uvađanja javne elektr. rasvjete Ribnjaka, upozoravali kakav je nesmisao postavljati kandelabere na zapadnu stranu tako da je rasvjeta kroz preko pol godine, dok naime stabla nadbiskupskog perivoja imadu krošnje lišća, —, jednostavno

jednaka nuli, pa smo smatrali da je postava na toj strani nečija zabuna i da će se, čim se zorno uvidi ta nemogućnost, kandelabere premjestiti na drugu stranu i basta. Ali ne! Sada se izmudrilo nešto novo: U sam park postavljeni su glomazni preko 10 m visoki i oko 25 cm debeli drveni jarboli od sasma grubih balvana, a na njima s jedne, odnosno pročeljima kuća s druge strane, obješene su čelične žice koje nose elektr. žarulje. To je tako ružno i gadno, a uz to nestvarno rješenje te proste zadaće, da se čovjek mora začuditi. Da je preuzvišeni svojedobno uskratio svoju saglasnost postavi ovih bucmastih stupaca, bili bi se oni, u ostalom ukusni vitki kandelaberi, sasma sigurno bili pomaknuli na drugu stranu.

647. Iljf i Petrov opisuju kako se u Americi, — uostalom također u Rusiji, — može naći na ulicama stolicu prodavača novina sa hrpom primjeraka i hrpicom sitniša, a uz to cedulju: dolazim odmah. Ljudi stavljaju novac na papirić ili tanjur i uzimajući novine odlaze. Kod nas? Nemoguće i zamisliti. Samo sam jednoć vidjeo da je jedan petljar stavio tanjurić i ceduljicu: dolazim odmah. Valjda je bio u obližnjem buffetu ili trafici.

648. Na cestama gdje je izradjen kolokret (npr. Gvozd, Vramčeva, itd.) gospoda šoferi istoga uopće skoro i ne upotrebljavaju. Izgovor im je, a često niti nije izgovor, već stvarnost: Ne znamo da postoji. Tako onda nastoje manevriranjem amo-tamo poprijeko ceste i po nogostupima, okrenuti vozilo za natrag. Kod toga gube više vremena, benzina i posla, nego da okrenu na kolokretu, a osim toga sasma obično razaraju letve od vrtnih ograda. Lijek: Natpisne ploče n a p a d n o vidljive postavljene pri **ulazu** u dotičnu slijepu ulicu. Sankcije: globljenje dotičnog šofera osjetljivim kaznama u korist cestovnog fonda.

649. U Osijeku, najvećem hrvatskom gradu iza Zagreba, ne samo da ne postoji pitanje »divljih kuća« nego ni pitanje »divljih posjednika pasa«. Tamo se pasa skoro uopće ne vidi. Zašto? Jer je pristojba povišena na 10-terostruko, a tko ne plati do termina, pas mu se tamani. Korist je dvostruka: Ne vidi se skitajućih pasa, bjesnoće, tog biča božjeg kod nas sa svojim kontumacima, nema, a prihod grada je relativno, pa i apsolutno, viši nego dosele.

650. Jednu od mnogobrojnih klupa na Gornjem Prekrižju trebalo bi p r e m j e s t i t i iz one sunčane Sahare gdje ju nikad nitko ne upotrebljava, pod onaj stoljetni hrast ispred kbr. 80 gdje je izvedeno ono maleno od kamenih stuba sastojeće podnožje. To bi bila za svakog umornog putnika blagodat, a (osim možda pol težačke nadnice, dakle cca 15 Din), ne bi općinu stajalo ništa.

651. Na istoj cesti zatrpana su pijeskom, smećem i ostalim nanosom skoro s v a vodolovna grla (gully) uslijed čega im je djelovanje naravski = 0. Voda sad teče preko tih napunjenih grla, a cijela je stvar »šlamparija«. Tom bismo prilikom stavili zaista pitanje: Zašto se zapravo ovdje, (to jest i uopće posvuda) načelno sprameksiraju s a m o kolnici, uslijed čega onda neuredni, vazda dračem zarasli i mjestimično širećim akacijama, tako rekuć, pokriti h o d n i c i, koji bi zapravo imali svrhu sigurnog hodanja pješaka, — ostaju apsolutno neupotrebljeni. Čemu se onda ovi, nikad upotrebljavani, — dakle posve beskorisni nogostupi, osnivaju odn. izvađaju. Piscu nije jasno, budući ih on sam nikad ne upotrebljava, a niti je kada na svojim mnogogodišnjim šetnjama ikad vidio pješaka na njima. To je na Prekrižju, to u Tuškancu, Jurjevskoj ulici, Šalati, — jednom riječju, principijelno svuda. Mišljenja smo da bi i pješačke puteve, odn. hodnike, tamo gdje nisu asfaltirani, trebalo isto sprameksirati. Taj bi površinski sloj trajao na njima tri puta duže, no li na kolovozu, bio bi dakle vrlo jeftin. Puteve bi onda građanstvo upotrebljavalo.

652. Da je Općina umjesto Vile Weiss, kad je već, — radije nabavila onu veliku prije nekoliko godina započetu a nedovršenu zgradu vis a vis posjeda Babić-Sollar, koja bi bila i mnogo jeftinija a i svojim modernim tlorisom i podesnija za različite svrhe (dječje sklonište, gostionicu, tid.) nego li pol vijeka stara vila Weiss, za koju sad upotrebe nema.

Za sad je unutra vojska. A kako će iza izlaska iste objekt izgledati, to se zna.

653. Na skrajnjem sjeveru nalazi se na Vrhovcu vodovodni bunar, koji ima služiti prolazećim ljudima i životinjama za gašenje žeđe. Lijepo. Ali je pisac češće vidio, kako dolazi neki, recimo čovjek, koji stavivši pod ručnu polugu **jedan drveni klin,** tako da voda curi, a da se ne treba polužica tiskati, — vadi iz nedaleko zaustavljenih koliju neke bačvice, čiji sadržaj, — nisam mogao razaznati radi li se o kožicama ili suhim šljivama, — lijepo ispira na onom malom taracu puštajući mlaz vode da curkom curi. Kad ode, **ostavlja klin u bunaru,** uslijed čega voda trajno teče iz slavine. Najmanje za 100 Din vode iscuri tamo za recimo sat i pol. To je sebično i asocijalno, a takove bi ljude valjalo odgojiti ili strogo globiti.

654. U najstrožem središtu grada, na uglu Ilice i Gajeve ulice, nalazi se sumorno, melankolično djelujuća—pustoš: onaj »vajni« prolaz ispod palače mirovinske zaklade Gradske štedionice. Tamo je bila zamišljena od pok. prof. Erliha živa, otmjena pasaža, gdje bruji krv velegradskog centra, noću bajno rasvjetlena, izlozi krcati biranom robom itd. A šta vidimo? Pustoš, dosadu, samotni koraci odzvanjaju praznimom, izlozi zaprašeni i uvijek **prazni!** To je odurno, pa bi zbilja bilo jedino ispravno: oba ulaza željeznim rešetkama zagraditi.

655. Pogledamo li na onu pustu, samoborskim dolomitom, poput kakve Sahare, posutu trokutnu plohu **Langovog trga,** svatko se mora nehotice upitati: Zašto se to bar malo ne uredi? Mi stari smo se onud igrali 80-tih godina 19 stoljeća, a bila je tamo i koja klupa, skupine drveća, bokori itd. Sad je najednoć ostao samo rubni drvored (a i taj na zapadnom luku manjkav, šćrbav, po svoj prilici zato, što je baš tada bilo to mjesto zauzeto hrpom šljunka, okladili bismo se!), a sve drugo: golotinja i neimaština! Ej, kad bi bar Perivoj Preuzvišenog gospodina bio pristupačan građanstvu, košto npr. za Haulika, onda ne bismo marili za taj mali Langov tržić. Al ovako, . .

656. Lijepo je, kad mladež gaji pjesmu, glazbu uz svirku i pjevanje. Ali je manje lijepo, kad oni mladi junoše, ljeti kad su tople mjesečaste noć, prolaze uz tambure i talambase ljetnikovačkim predjelima bliže periferije, ne sluteći ili, ne hajeći, što mnogi od posla umorni građanin ne može kraj otvorenog prozora spavati, a kraj zatvorenih pogotovo ne. Pa sve još neke »šlagere« iz filmova pjevaju, internacionalne, sa pokvarenim tekstom. Mladići: pamet u glavu! I vi ćete ostariti i bit će Vam bome krivo, kad budu Vas dečkiši budili.

657. Na opću se skupoću tuži danas podjednako i privrednik, obrtnik, industrijalac, trgovac, jednom riječju: svatko. Sve je to fraza, a često i licemjerstvo, da se pokriju p r a v i razlozi. Naprotiv samo je **jedan** stališ kojega **doista** pogađa skupoća, a to je činovnički; onaj dakle, kome **drugi** određuje životni standard, tj. plaću. Jer da je današnje stanje naprosto posljedicom opće devalvacije kupovne snage novca, bez daljnjega je jasno. Svatko, tko iole može, nastoji da si nađe regres za skuplje izdatke svoje, recimo »produkcije«, pa nabije na onu »robu« ili uslugu koju sam prodaje, barem toliko %, koliko je novac devalviran, doduše ne oficijelno, ali zato via facti! A činovnik? Što može on da poduzme da bi uzdržao svoj standard na onoj makar, čednoj razini kao što prije? Ništa. Jedino vapiti, moliti, apelirati na pravednost, humanost, čovječanski osjećaj. Radnik, to je drugo što. Taj raspolaže borbenim sankcijama, koje su ubogom činovniku sasma nemoguće. Tako je to ggdo! Prestanite s toga s tužaljkama na skupoću, vi, koji na njoj pače zarađujete.

Iznijet ćemo malu kalkulaciju, sasma nuzgredice, kao primjer. Netko je trebao obijeliti oko 320 m² pa tražio naznaku cijene. Soboslikar je tražio kao cijenu 4.5 Din po m² što bi iznosilo Din 1440. Napokon je stranka našla jednog milosrdnog drugog obrtnika koji je pogodio a i izveo rad po 3 Din. Kako je izgledao stvarno kontrolni račun? Evo ovako:

Radničke plaće iznosile su oko 32 sata, poprečno po 9 = 298.—

Kreda, sapun itd. oko 142.—

Troškovi radn. osiguranja itd cca 40.—

Pošto je obračun za 320 m² po D 3. —iznio ukupno 960.— to je obrtnik zaradio čistog dobitka 480.— = 100%

Dočim su drugi nudioci, koji su tražili 4,5 Din kalkulirali da zarade: 320×4.5 = 1440.— 480.— = 960.— = 200%

Ovako ggdo izgleda u praksi skupoća na koju se privrednici žale.

658. Mnogi smo se put tečajem prošlih godina pitali: **kada** će se jednoć u grad. proračunu pronaći stavka za onih 4 tisuće Din., što bi bile potrebne da se linolejski pokrov glavnog **stubišta Vijećnice izmijeni?** Možda u ovogodišnjem?

D R U Š T V E N E   V I J E S T I

Dok sjednice našeg Upravnog odbora miruju zbog ferija, dotle društvena uprava intenzivno radi na provedbi prije stvorenih zaključaka Upravnog odbora, kao i na priredbi društevnih izleta i tjednih sastanaka četvrtkom kod naših članova gostioničara sa vrtovima.

O izletima donašamo posebno opise, a što se tiče naših tjednih sastanaka i ovi su dobro posjećeni, pa tako društveni život — valjda jedino u našem društvu — ne miruje ni za vrijeme ljetnih ferija. — Trajno smo u kontaktu sa našim članovima, vodeći brigu o svemu onom, što se odnosi na naš lijepi i dragi Zagreb i njegov procvat. — To najbolje dokazuje najnovije nastojanje našeg društva u očuvanju od uništavanja našeg Trga Kralja Tomislava, tog najljepšeg trga i ponosa Zagreba. — U tom pitanju kako je poznato — stoji naše društvo na strani Zagrebačkog građanstva i to naše zajedničko nastojanje mora uspjeti tako, da trg mora biti spašen, a spomenik prvom hrvatskom kralju na tomu trgu postavljen na onoj točki, kako to građani i Društvo Zagrebčana želi.

POSMRTNI FOND ČLANOVA DRUŠTVA ZAGREBČANA

Uprava Društva Zagrebčana, vodeći računa ne samo o komunalnim pitanjima grada Zagreba, za koja se dnevno zalaže, nego i o društvenom životu svojih članova u privrednom, prosvjetnom i kulturnom pogledu — pristupa i ako za početak čedno — izvedbi i svojeg socijalnog programa.

U smislu svojih Pravila, i postojećeg propisa Pravilnika Ministarstva trgovine i industrije, društvena uprava osniva za svoje članove i članice Posmrtni fond. — Pravila Fonda, odobrena su rješenjem Bana Banovine Hrvatske, od 23. VII. t. g. br. 18.119. VII. 1940. i društvu je podijeljena dozvola za osnutak i djelovanje »Fonda za obezbijeđenje pogrebnih troškova i troškova za slučaj bolesti« kako to u dozvoli izrično stoji.

Članovi društva redoviti i utemeljitelji — potonji, ako su fizičke osobe — biti će posebnim dopisom pozvani, da pristupe u fond i tako, da uz neznatni doprinos na jedan legalan način, a na principu »jedan za sve svi za jednog« osiguraju si novčanu pripomoć za slučaj obolenja i smrti.

Posmrtnina je predviđena sa 2.000.— Doprinos članova jest 10 din. po svakom smrtnom slučaju i unutar predviđenog broja članova.

Pristupnina je 100 Din. koja služi za rezervni fond, i ima ostati netaknuta. — Ako bude odziv članova povoljan i do predviđenog broja od 500 omogućiti će se time i osiguranje prava na liječničku pomoć i lijekove za slučaj bolesti, kako to predviđa i sam Pravilnik i Dozvola Bana za osnutak i djelovanje Fonda. — Nema dvojbe, da će ovako osigurana posmrtnina od 2.000 Din. i uz maleni doprinos preostaloj rodbini društvenih članova dobro doći. — I ako koji taj društveni član ima već osigurane pogrebne troškove za slučaj smrti, ali jer smrt hranioca obitelji, obično traži veće žrtve, i poremeti cijeli tok života za preostalu udovu i djecu, to nema dvojbe, da će i ovakovima dobro doći, da se upišu u Posmrtni fond članova Društva Zagrebčana. — Ako će se time uz mali doprinos omogućiti i liječnička pomoć i lijekovi oboljelim članovima Fonda, tada će se time među društvenim članovima stvoriti jedna međusobna građanska povezanost kakovu imaju i pojedine stališke organizacije, a prema principu: jedan za sve, svi za jednoga. — U provedbi toga načela ne smije članove smetati ni raznolikost staleža, kako nas to nije smetalo ni u času našeg pristupa u društvo. — Moramo imati pred očima ći-

njenicu, da su naš Zagreb izgradili svi oni staleži, koji su, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti bili i ostali produktivni i oni Zagrebčani kojima je Zagreb na srcu i na nj su ponosni. — A samo takovi mogu stvoriti Posmrtni fond članova Društva Zagrebčana i omogućiti njegovo djelovanje. — Društvo Zagrebčana poziva svoje članove, da odmah po primitku tiskanice Pristupnica za pristup u Fond odmah takovu ispune i društvenoj upravi Berislavićeva 20, (Tel. 24-383) vrate. Donašamo i dozvolu za osnutak Fonda, a u kasnijem jednom broju naše revije donijet ćemo i sama Pravila Fonda.

Banska Vlast Banovine Hrvatske, odjel za obrt, industriju i trgovinu u Zagrebu.

Br. 18.119. VII. 1940.

Zagreb, 23. srpnja 1940.

DOZVOLA

Na temelju člana 4 st. 1 Pravilnika o ustanovama humanog karaktera, koje se bave obezbjeđenjem pogrebnih troškova i troškova u slučaju bolesti, a u vezi sa članom 2 toč. 1 Uredbe o Banovini Hrvatskoj — te pošto je udovoljeno propisima čl. 4, 5, 6, i 7 gore spomenutoga Pravilnika — dozvoljava se Društvu Zagrebčana osnivanje »Posmrtnog fonda članova Društva Zagrebčana« i obavljanje poslova po priloženom pravilniku i poslovnoj osnovi na području grada Zagreba.

Pravilnik i poslovna osnova »Posmrtnog fonda članova Društva Zagrebčana« ovjerovljuju se sa klauzulom odobrenja, te čine sastavni dio ove dozvole.

Taksa u iznosu od 30.— Din. na molbi propisno poništena.

Obavijest: Društvu Zagrebčana, Zagreb, Berislavićeva ul. 20.

(M. P.)

Ban:
Dr. Šubašić v. r.

PREDSTAVKE DRUŠTVA ZAGREBČANA U KOMUNALNIM STVARIMA

Sve one pretstavke, koje je naše društvo u ovoj godini upravilo na gradskog načelnika g. Matu Starčevića, a u stvarima izgradnje podvožnjaka u Ljubljanskoj ulici, uređenja pojedinih ulica i slično, dostavila je naša društvena uprava i Klubu gradskih zastupnika HSS, i zamolila za posredovanje u svim tim pitanjima.

NAŠI IZLETI

Dne 4 kolovoza t. g. obavilo je naše društvo izlet na Plitvice, koji je u svakom pogledu odlično uspio. — O tomu izletu donio je »Jutarnji list« od 6 kolovoza t. g., a po njemu i još neki zagrebački dnevnici slijedeći prikaz:

»Nakon svojih lijepo uspjelih izleta na Sljeme i u Mariju Bistricu i Stubičke Toplice, priredilo je Društvo Zagrebčana svoj ove godine prvi izlet na Plitvice, koji je isto tako odlično uspio. Prema programu krenuli su izletnici iz Zagreba i brzo stigli do Rakovice, i tu su se pred spomenikom Eugena Kvaternika poklonili njegovoj svakom Hrvatu svetoj uspomeni i odali pijetet njegovoj tragičnoj smrti za slobodu domovine. Nešto iza 10 sati nalazili smo se pred prvim slapo-

vima Plitvičkih jezera. Kako je sa izletnicima pošao i društveni član i sugrađanin g. Griesbach, koji je mimogred spomenuto — bio već do sada 76 puta na Plitvicama — to je on bio tumačem i provodićem. Njegovo pokazivanje od slapa do slapa, i od jezera do jezera, naišlo je od početka do kraja veliki interes i divljenje zahvalnih izletnika, — koji su sve vrijeme — što je kod nas rijedkost — ostali u jednoj skupini. Samo kratka pauza za objeda prekinula je izletnike od promatranja tih krasota naše domovine tako, da smo iskoristili svaki čas tog lijepog i sunčanog ali za takova šta prekratkog dana. Poslije 6 sati na večer bacili smo zadnje poglede sa križanja pred izgorjelim Banovinskim hotelom — na naša prekrasna Plitvička jezera — zahvalni Bogu, što je samo našoj domovini Hrvatskoj šta takova stvorio. Sretni smo, što smo ispunili zavjet od prošle godine, jedino nas je razžalostila činjenica, da je kod gradnje nove spojne željeznice Karlovac—Bihač preko Ličkog Petrovog sela, ova prirodna krasota i sada, kada smo svoji gospodari — ostala bez izravne željezničke veze. Zar se nebi moglo nešto poduzeti od strane Banovine Hrvatske da se tomu pomogne? Drugi je izlet u nedjelju dne 18. o. mj. t. g. a za isti ima u autobusu još 8 praznih mjesta.

Isto tako obavilo je Društvo Zagrebčana u nedjelju dne 18. o. mj. t. g. svoj drugi izlet na Plitvice, koji je isto tako odlično uspio, pa bi se i za taj izlet moglo sve ono reći, što je gore navedeno za prvi izlet.

Ovi izleti tako su očarali naše članove, da je jedan između njih i to **gosp. Franjo Gorničić** u svojemu zanosu spjevao pjesmu Plitvičkim jezerima, koju donašamo:

NAJLJEPŠEM KRAJU HRVATSKE!
»PLITVIČKIM JEZERIMA«

Predivna naša Plitvička Jezera!
tog Hrvatske nam bisera,
Puna Božjeg blaga, i gorskog zraka
sa sjajem sunčanih traka.

Da sam pjesnik, ja bih tada pjevo,
A glas pjesme bi odmjevo,
svakog da srca se dovine
diljem Hrvatske nam domovine.

Tuj potoci, tiho žubore
kao da riječi zbore,
a šumskog cvijeća kras
niče ti svaki čas.

72 m visoki taj, Plitvice pad
izlijeva se u dubinu tad,
a silnoga Galovca šum
ljudski, u zastoj, stavlja on um.

Milke Trnine slapovi
uz Novakovićev brod,
i ostale kaskade
kakovih u svijetu, malo imade.

Proščansko, Milanovac, Labudovac
i sva ostala, ta jezera krasna
Stojiš pred njima, kao očaran
Te čini Ti se, da sve to je basna.

Vidiš doline bajne
pune Božanske tajne,
sve to tako te dira,
da srcu, ne daje mira.

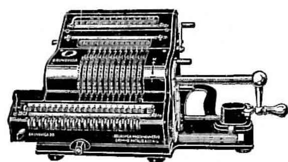
Romon jezera po svuda čuješ
glavom, u čudu, samo umuješ,
poglede bacaš, neprestano gledaš
oduška dosta, srcu svom ne daš.

Šumoviti se predjeli redaju
te svoje čare oku predaju,
zamislit si što lјepšeg zar je moguće,
od tog našeg raja, sada i u buduće?

Sigama snabdjevenih, ima i špilja
dugačkih, po nekoliko milja,
takovih da nema im mjere
kroz kojih se čovjek mora da vere.

Domovino, Hrvatska nam mila!
od uvijek, si nam, i bila,
O Bože! čuvaj nam to naše blago
naš ures, i ponos, to alem kamenje
drago.

Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Zagrebački Črnomerec br. 34 (telefon br. 24-817). — Uredništvo i uprava: Berislavićeva ul. 20/I kat. Telefon 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. br. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta br. 47.

Najusavršeniji računski stroj

Generalno zastupstvo

MATADOR vl. A. **Benčić**

Ilica broj 5 **ZAGREB** Tel. 23-897

Ono, što kanite kupiti dobit ćete kod:

Kastner i Öhler

Zagreb

u većem izboru i jeftinije

Sagovi, popluni, zastori, tkanine

„POSOBLJE"

Gundulićeva 9 - Varšavska 11 - Tel. **68-27**

Štamparija - knjigovežnica - cinkografija

GRAFIKA ZAGREB

GUNDULIĆEVA UL. 24 - TELEFON BR. 3777

Izradjuje najsolidnije, najbrže te najmodernije sve vrsti tiskarskih radnja kao knjige, brošure, kataloge, časopise a specijalno sve tiskanice za banke, industrije, oblasti, trgovce, obrtnike itd.

Kupuj samo kod

naših oglašivača!

VUNU, SVILU, PAMUK, KONAC te kratku i galanterijsku robu kupujete najbolje kod **BRAĆE HIRŠLER**

Zagreb, Gajeva ulica 9a — Telefon br. 63-34

Sadite i njegujte ga!

VOĆE SE SVE VIŠE CIJENI I KONZUMIRA

Sadnice vrtnih jagoda, plemenitih bresaka, jabuka i krušaka, sve najboljih trgovačkih odlika imat će skoro na prodaju Industrijalno Voćarstvo „Milerov Brijeg" u Zagrebu

Frankopanska ulica 16 — Telefon broj 22-041

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D. D.

RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364

Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

Sav potrebiti

GRADJEVNI MATERIJAL

dobijete kod ANTUN i M. URBIĆ

Telefon 57-24 **ZAGREB** Maksimirska c. 114

Haljinu iz svile i ostalih tkanina možete sami izraditi kad si nabavite krojačku lutku izrađenu po Vašem stasu. Te krojačke lutke proizvodi

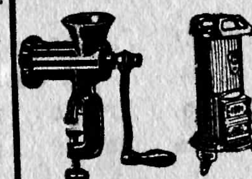
„Baby"

proizvodnja lutaka i igračaka

Zagreb, Trakošćanska ul. 58

Poštanski pretinac 48. - Tel. 95-57.

Tražite besplatne ponude!

Mervar i Hodniković

ZAGREB.

sada PETRINJSKA 3

Najveći izbor. Najsolidnije cijene. Najkulantnija podvorba.

Osvjedočite se da su

CROATIA baterije

sada najjeftinije, jer su jošte bolje, nego prije.

SLJEME

DOM GRADSKIH NAMJEŠTENIKA - RUNOLISTOV DOM - VILA PREKRATIĆ - SKLONIŠTE SV. JAKOB

Najomiljenije izletište Zagrebčana, vrlo udoban boravak za oporavak, udobne sobe za prenočište, umjerene cijene i najsolidnija podvorba.

Preporuča se

M. PETANJEK

zakupnik Sljemena

WEINBERGER I DRUG

trgovina boja, četkarske i materijalne robe

ZAGREB

Jelačićev trg 6 **Ilica broj 40**

Trgovina špeceraja i delikatesa

MIRKO CRNIČKI

ZAGREB

Maksimirska 46 - Šulekova 1 Tel. 77-73

BOJE lakovi, firnis, četke,

i ostalu robu najpovoljnije dobijete kod

ROSKAM

Zagreb

Pejačevićev trg 17

Telefon **65-63**